

МУДРІСТЬ НАРОДНА

Збірник п'ятдесят перший
Серію засновано 1969 року

ТАМІЛЬСЬКІ ПРИСЛІВ'Я
ТА ПРИКАЗКИ

Упорядкування
й переклад
з тамільської
Віталія Фурніки
та Бориса Хоменка

Передне слово
Віталія Фурніки

Київ
Видавництво художньої літератури
«Дніпро»
1991

ББК 82.33

Т17

До збірника увійшли кращі прислів'я та приказки, в яких відображено багатовіковий досвід тамільського народу.

В сборник вошли лучшие пословицы и поговорки, в которых отображен многовековой опыт тамильского народа.

Художник В. С. Мітченко

Редактор А. М. Чердаклі

Т $\frac{4703010500-171}{M205(04)-91}$ 171.91

ISBN 5-308-01094-3

- © Упорядкування. В. Фурніка, Б. Хоменко, 1991.
- © Український переклад. В. Фурніка, Б. Хоменко, 1991.
- © Ілюстрації. В. Мітченко, 1991.
- © Переднє слово, В. Фурніка, 1991.

ПЕРЕДНЄ СЛОВО

У цьому виданні вперше подано українською мовою прислів'я та приказки шістдесятимільйонного тамільського народу, який населяє штат Тамілнад у Південній Індії. Таміли живуть також у Шрі Ланці та ряді країн Південно-Східної Азії. Разом з каннада, андрха, мадачлі та іншими вони становлять дравідійську групу народів.

Тамільська культура — одна з найстародавніших в Індії, а література цього народу виникла одночасно з санскритською, тобто в I — III ст. до н. е. Важливим її джерелом стала багата й самобутня уснопоетична творчість трудівників Тамілнаду, в золотому фонді якої особливе місце займають прислів'я та приказки.

Створювали ці перлини словесного мистецтва упродовж тисячоліть переважно селяни й ремісники. В них зафіксовано народну мудрість, знання й досвід громадсько-політичного життя й суспільного виробництва, здобутки в галузі матеріальної і духовної культури. Прислів'я та приказки відіграють важливу морально-етичну роль у житті народу. Більшість зразків цього жанру, як помітить читач, пов'язані з хлібороб-

ською працею, з темою землі, зі світом природи. І це не дивно, адже Індія, будучи й сьогодні в основному аграрною країною, свято шанує життя в усіх його виявах, обожнює природу, в оточенні якої ми нас не завжди щасливе існування величезного народу. Треба врахувати й характер індуїстської релігії. Дбайливе ставлення до всього живого є відбиттям не тільки культу родючості серед індійців, а й великого багатовікового досвіду трудівників: бездушне, варварське ставлення до навколишнього середовища, до природи неминуче повертається проти людини. «Усе від природи», — категорично стверджують таміли.

У прислів'ях і приказках відбилися світогляд, психологія, риси побуту і звичаїв тамільського народу. Це визначило не лише зміст, а й особливості форми цих зразків народної мудрості, надало їм яскравого національного колориту. Водночас помічаємо в них риси, що споріднюють їх з фольклором інших народів Індії. Нам же, українцям, приємно відзначити дивовижну ідейно-естетичну співзвучність ряду прислів'їв і приказок тамілів з афористичними висловами українського народу. І це природно, бо на шляхах мистецтва, творчого пошуку зустрічаються не лише окремі люди, а й народи, розділені материками й океанами.

В суспільно-політичному житті й побуті сучасного Тамілнаду, в його літературі, мистецтві,

науці прислів'я та приказки посідають важливе місце. Народне мудрослів'я звучить у виступах депутатів парламенту, в періодичній пресі, з кіноекранів або й просто на вулиці, прислів'я прикрашають стіни осель, салони автобусів, залізничних вагонів, борти автомашин. Історик знаходить у них відгуки подій глибокої давнини, а філософ і письменник — зразки високої мудрості й моральності людей праці, актуальні й сьогодні.

У тамільських прислів'ях і приказках своєрідно відбилася ідеологія індуїзму, риси його культури й кастовості («Каста міцна законом, а рід — звичаєм»). Деякі з них мають загальноіндійське звучання, як, приміром: «У раджі Рами служник Хануман».

Ознайомившись з цим виданням, український читач знайде чимало цікавого, навіть дивного з життя далекого територіально, але близького духовно тамільського народу. Так, в Індії прання білизни — це споконвіку суто чоловіча робота. До сьогодні зберігся звичай, за яким батьки вибирають синові наречену. Народження ж сина, як вважають таміли, приносить родині більше щастя, ніж поява дочки, бо при одруженні батьки молодій повинні виплатити нареченому велику суму грошей. Це відображено в народному прислів'ї: «Навіть раджа, маючи шість дочок, стане жебраком».

До книжки увійшла лише невелика частина величезного фонду тамільських прислів'їв і прика-

зок, збирання й дослідження яких в Індії далеко не завершено. Основою видання, яке готувалося протягом двох десятиліть, стали не лише записи безпосередньо з вуст народу, а й лекції академіка М. Варадараджана, що їх 1970 року пощастило слухати під час навчання в Мадраському університеті одному з перекладачів-упорядників книжки, різні словники, фольклористичні праці, художня література, періодична преса.

Велику допомогу у збиранні й тлумаченні прислів'їв і приказок надали перекладачам цієї збірки тамільські фахівці, зокрема щирий друг України, перекладач поезій та «Щоденника» Т. Шевченка, роману «Собор» О. Гончара відомий письменник і вчений Нагуркані Мухаммаду Шеріф.

До збірки включено зокрема низку специфічних тамільських афоризмів, відомих під назвою «куралі», з яких склалися славетна пам'ятка тамільської та світової літератур — книга стародавнього мудреця Тіруваллувара «Тіруккурал» («Священний курал»). Створено цю книгу десь на початку нашої ери. Афоризми збереглися в записках на особливо вироблених пальмових листках олі, зшитих у сотні малесеньких книжечок.

У жанровому відношенні куралі нагадують прислів'я і приказки. Увібравши в себе життєвий, господарський і культурний досвід дуже далеких

епох, деякі з них стали незрозумілими сучасному читачеві. В усякому разі, вчені Тамілнаду й досі не розшифрували певну частину цих висловів або ж дають їм різне, часто суперечливе тлумачення.

Скондентована в прислів'ях і приказах народна мудрість тамілів є своєрідним підручником життя, морально-етичним кодексом для всіх нових і нових поколінь.

Сподіваємось, що чимало цих влучних висловів припадуть до душі й українському читачеві, допоможуть заглибитися в духовний світ і словесне мистецтво дружнього нам тамільського народу, який виявляє дедалі більший інтерес до України, її історії та культури.

Віталій ФУРНІКА

У кожного роду свої звичаї

Буде в країні статок —
і зла в ній не стане.

Арики дають воду, вода зрошує рис,
рис годує народ, народом країна міцна.

Каста міцна законом, а рід — звичаєм.

У кожного роду свої звичаї.

* *
*

Народ шанує, як бога, того володаря,
який шклується про своїх підданих.

Був би володар, а піддані знайдуться.

Який володар, такі й піддані.

Піддані лише наслідують царя.

Царська могутність мінлива,
як мавпяча думка.

Служити цареві — все одно,
що цілувати гадюку.

Царський рід скінетром пишається.

Правитель жорстокий,
а йому — шана.

Убив одного — на шибеницю пішов,
згубив тисячі — царство отримав.

Цар карас одразу, але не завжди,
а бог — неминуче.

І той, хто карас, і той, хто
милує, — однакові.

Цар без розумного радника,
як сліпий на дорозі.

Не вір царям і жінкам.

У дурного царя й слуги йолопи.

Чи ж буває чиста ворона
і миролюбний цар?

Вади підданих — то царські чесноти.

Навіщо царям ревність аскетів?

Хіба йдуть до царя й коханої
з порожніми руками?

Царський слон і співець своєму
володареві покірні.

* *
*

Закон у руках вельможних.

Хто не господар у власній хаті,
той і в державі не правитель.

Що раджа, що ракшас¹ — все одно.

Від раджі, як і від гадюки,
добра не сподівайся.

Раджа покірних любить.

У раджі Рами служник Хануман².

Коли раджа в боргах, то й раб його
харчується юшкою із сочевиці.

І раджу народила мати.

Раджа без мудрих порадників слави
не здобуде.

Не на годину повинь, не на день раджа
престол зайняв.

¹ Ракшас — злий дух.

² Хануман — легендарний цар мавпячого війська, який допомагав Рамі, героєві «Рамаяни», в його битві за Ланку.

Пощастить — і раджею станеш.

Не звертайся по допомогу до раджі,
коли він гнівається.

І парієві місяць світить.

Наказ для того, хто його віддає, —
звичайні слова, а для того,
хто виконує, — важкий тягар.

Хто при владі, той у помилках
не признається.

Вельможному не переч, але й шию
перед ним не гни.

На сім сіл — староста,
а в його хаті пуста.

Село, поділене на касти, для
мандрівного артиста — знахідка.

Лише проти великого спрямовує
свою силу великий.

Сонце зійде —
увесь світ засяє

Усе від природи.

Ніхто не в силі знищити вічне.

Час усе рівняє.

Час ні до кого не байдужий —
усіх забирає.

Усе, що бачимо, — мінливе.

Хіба сонце не всім світить?

Руками сонце не закриш.

І сонцем спалило, і дощами змило.

Личакам шана, коли сонце гріє,
коли ж похолодало, — вся шана вогню.

Чим сонце яскравіше, тим тінь
темніша.

Ранок починається
не через півнячий спів.

І найдовший день кінчається
заходом сонця.

Корабель відпливає — берег
залишається, час спливає —
пам'ять зберігається.

Буря не розхлюпає море
і не зробить з нього калюжі.

Назад з озера море не потече.

Де було море — сьогодні суша,
де була суша — сьогодні море.

Піщини у річці не злічити.

Навпростець і річка не тече.

Поки річку не переплинеш,
на той берег не потрапиш.

○

Хто річку переплив,
тому ставок не страшний.

○

Широко розіллється річка,
та річища не покине.

○

Річку, що знесла греблю, не стримаш.

○

Де річка текла, тепер пісок ноги пече.

○

Хіба вернеш знесену повинню греблю?

○

Річка сама покаже, хто вищий на зріст.

○

Хто плавати не вміє,
того річка приголубить.

* *
*

Повінь не відведе воду із ставка.

○

Поки став не висохне,
дно його мокре.

○

Береги ставу мокрі.

○

Різкою ставок не розсічеш.

○

Росою ставок не наповниш.

○

Джерело краще, ніж криниця.

○

Вогонь у лісі хоч пеньки залишас,
річка ж у повінь змиває все.

○

Багаттям із соломи океан не нагрієш.

○

Коли спалахне море, якою водою
його гасити?

Де дим, там і вогонь.

Вітер — вогню помічник.

І від малого вітру великий вогонь
розгоряється.

Вогонь, не знаходячи трави,
гасне сам.

Буря не боїться сонця.

Услід за лагідним південним
вітерцем іде буря.

Гроза починається з блискавки.

* * *

Кому небо править за дах,
тому дощ не страшний.

Вщухає і найсильніший дощ.

Дош пройшов, а з гілок капас.

°

Дош — це нектар життя.

°

Дош після посухи затяжний.

°

І найбільші дощові краплі
не розколюють граніту.

°

Злива мис всіх однаково.

°

Немає дощу — немає врожаю.

°

У велику зливу не холодно.

°

Коли небо скупе, то й люди нещедрі.

°

Не зупиниш дощу, який пішов увечері.

°

Не сподівайся дощу, коли випала роса.

°

Вода дарує врожай.

Дош не починається за воанням
людей.

°

Горід без води, як дитина без матері.

°

Удосталь води — рис народиться.

°

Вода з рисом не ворогує.

°

Вода тече завжди донизу.

°

Переповнене водоймище починає
гнити з берегів.

* *

*

Не страшна буря для кущів,
які ростуть густо.

°

Могутній вітер,
а натовпу не підніме.

°

Хіба сховасш вітер у глечику?

Всяке дерево має свою кору.

Не сподівайся листя на сухому
дереві.

Чорне дерево твердіше від червоного.

Коли струхлявіло коріння,
пропаде й верхів'я.

Гине дерево без кореня.

Як займеться ліс,
то й сандалове дерево не вціліє.

М'який шпичак не коле.

Вістря колючки ніхто не гострить.

Мох навіть у воді не пускає коріння.

Коли повій з'явиться на гною,
то виросте аж до стріхи.

Бур'яни посів забивають.

Гарний плід на вигляд,
та всередині червивий.

У праці — краса людини

Мир і праця — основа добробуту.

Богиня щастя навідується до тих,
хто працює, як лев.

Без праці прибутку не буде.

Діло любить порядок.

І найменше діло потребує
глибокого обдумування.

Коли робити, то на совість.

Зроблене на скору руку
скоро й розвалиться.

Діло, зроблене без поспіху, — вдале.

Яка людина, таке й діло її.

Що око бачить,
те й руку навчить.

Око бачить, а рука робить.

Рука руці помічниця.

Пощастило зробити вперше,
пощастить і вдруге.

Виплів одну корзину — виплетеш
і дев'ять.

Без наполегливості
не доб'єшся нічого.

Дія краща від бездіяльності.

Землю успадковують терплячі.

Обробляй поле своєчасно.

Посіяти абияк — змарнувати поле.

Переповниш ставок — поле заллеш.

* *
*

Своє поле і дитина прополе.

Своє поле і ореться краще.

Щоб зібрати зерно,
треба спочатку посіяти його.

Попрацюєш у полі,
то й у комору звезеш.

Хто пізно оре, той жати не буде.

Покинеш поле навесні —
нічого йти на нього восени.

Яке насіння посієш,
такі й сходи будуть.

Дме вітер — провівай зерно.

На землі трудись, землею і кормись.

Хто не висаджував рис,
той не знає горя.

Не прагни зорати більше,
краще зори глибше.

Хоч шкіру спали, а поле прополи.

* *
*

Горох посіяно в городі,
а кілки за річкою натикано.

Стоїть з дрючком і стереже зернину,
а гарбузи з-під носа крадуть.

Горód у три п'яді,
а гарбуз удвічі більший.

Собі рису не стовче,
а сусідам залізо кус.

Хоч рис і на горі виріс,
все одно в ступу піде.

Мотика не визнає ні спеки, ні холоду.

Хто дерево посадив,
той повинен і поливати.

Прийшов час масло збивати,
а маслоробка зламалася.

Дбайливий господар і хату має,
і землею володіє.

Закоханому в працю не докоряють.

Робота до душі — сама собі
помічниця.

Те, що зробив уранці,
люди оцінять увечері.

Завзятістю навіть з гіркого життя
солодощі витиснеш.

Щоб лягти, треба сісти.

Від хвальби до діла дуже далеко.

На смітнику хвальби
росте пустоцвіт.

І найскладніше діло можна зробити,
коли робити його поступово,
але невпинно.

Добрий апетит — здорове тіло,
добрий догляд за полем —
гарний урожай.

Слон багато їсть, але ходить і працює.
Хата нерухома, зате потребує купу
грошей.

Хто цукром поласує,
а хто пальці оближе.

Та їжа корисна,
яку власною працею заробив.

Хто сам собі їжу готує,
той і сотню років проживе.

Справляємось скрізь:
і на весіллях гуляємо,
і на гармані молотимо.

Було б борошно, а коржі будуть.

Сита череда обіцяє пастухові
прибуток.

Дрючок підняв — уже й мисливець.

У рибалки очі на поплавку.

Коли спільно рибалити,
то й улов добрий буде.

Легко хату зруйнувати,
та нелегко збудувати.

Спочатку криницю копають,
потім хату будують.

Спочатку стіни зведи,
а потім дах постав.

Греблю легше зруйнувати,
ніж побудувати.

Підправляй греблю до повені.

З кривого дерева драбини не зробиш.

Робив дишель, а вийшло сокирище.

Діамант діамантом ріжуть.

Носії носять не порожній паланкін.

У носія душа в ногах.

Хто звик до ноші,
тому не страшно йти.

Носій знає вагу ноші краще,
ніж терези.

Він уміє і поїсти, і ношу віднести.

Коли за роботу взявся мідник,
гончареві робити там нічого.

Син барабанщика вміє барабанити.

Для каменяра і камінь — пух.

Коли кування погане,
то й ковадло винне.

Новий дхобі¹ пере білизну старанніше.

Дхобі з голим не дружить.

Хворий дхобі біля каменя
для прання одужає.

¹ Д х о б і (дхобі) — прая (в Індії тільки чоловіча професія); окрема каста.

Навіть коли на тобі дрантя,
випери його, а потім одягни.

В оселі справжнього поета навіть
ткацький верстат складає пісні.

Майстерності йому не позичати:
в нього й дзига крутиться без шнура.

Терпінням усе візьмеш.

Терпіння в нього, як води в океані.

З упертим працювати —
тільки сором наживати.

Якою б не була вродливою цариця,
але без трьох камінців для вогнища
і їй не обійтися.

Ювелір рубас золото на шматки.

Шедевр не потребує ні назви,
ні терезів.

Ювелір і в матері золото вкраде.

Недоліки знайдеш і в коралах,
і в перлах.

Корабель без керманича не попливе.

Стертий товкач не зубило.

Бігаючи, ноги стер до кісток.

Чи здатен пастух,
отара якого не має окоту,
дбати про череду, що дає приплід?

В хаті п'яниці господиня — жебрачка.

Коли голова сп'яніла,
то сп'яніє й тіло.

Малі лінощі, та велике горе приносять.

З лінощів бажання не ростуть.

Як починати діло — спритний,
як кінчати — лінивий.

Ледачий в юності — злидар у старості.

Цей ледащо навіть води в хаті не має,
а хоче їздити на слоні
та ще й під балдахіном.

У занедбаному господарстві навіть
охлялий віл не втримається.

Те, що гончар довго ліпить,
одним махом можна потрощити.

Десятникові легко слово мовити,
та важко його на плечі
робітникові взяти.

Прийняв роботу — плати гроші.

Що заробив, те й одержуй.

Не по роботі плата.

Потішається човен над невмілим
човнярем — з боку на бік хитається.

Тут швидше рогатого коня знайдеш,
ніж копійку заробиш.

У школі вчився — навчився рахувати,
а пішов працювати —
нема що рахувати.

Навіть спритний циркач,
який виробляє трюки на великій
висоті, мусить спускатися на землю
за платнею.

Хоч він і сміттяр, а їсть, як хазяїн.

Піною ситий не будеш.

Хто зайнятий ділом,
про чуже добро не думає.

Усе життя гравив алмази,
а помирає на голій долівці.

Хто гранить алмази,
помирає від алмазного пилу.

Дню кінець — і турботам вінець.

За танець ніг і двох мідиаків шкода,
а за танець рук і п'яти не жаль.

За вказівкою і співак не співатиме.

Душа — не вода,
глибину її не зміряєш

Душа — не вода,
глибину її не зміряєш.

Не відкривай людям усю душу.

Лице світиться, як місяць,
а в душі — гадюча отрута.

Одягнися хоч у парчу,
а натура не зміниться.

Тут голову покаже,
там — хвостом крутне.

Одією рукою б'є,
а другою — голубить.

На вигляд сумирний, як корова,
а розійдеться, — тигр.

На вигляд кішка, а скочить,— лев.

Сам у коров'ячій шкурі,
а рикає, як тигр.

Хвостом — риба, а головою — гадюка.

Не воду вихлюпнув,
а свою натуру показав.

Усім дає поради,
а сам не йме їм віри.

У рідному селі — всі лебеді,
в сусідньому — саме вороння.

Як у себе — то слон,
а як у сусідів — то кішка.

Говорить, як папуга,
а танцює, як пава.

Ставок щасливо обійшов,
а в багаття потрапив.

Спочатку осліпив,
а потім ціпок подав.

На людях тихенький,
а вдома — як чорт.

У вічі одне, а позаочі — інше.

Говорить одне, а робить інше.

Похмурі очі бачать лише чортів.

Він і з піску мотузки в'є.

Палицею в рану штрикає.

У сліпого вирвав ціпок із рук.

Хто відрізав вуха,
той виколе й очі.

Себелюбець і впертий один
одного варті.

І брехати спритний, і лаятись майстер.

Від облесника тільки лестоші
й ніякої поваги.

Не вір гарній клятві
й усміхненій жінці.

У руці священне намисто,
а в серці — ніж.

* *
*

Не досить людині самої вроди,
потрібна ще й вдача.

Добрій дитині завжди більше
молока перепадає.

Терплячий людьми керує,
а непосидько в лісі блукає.

Мідний горщик дзвенить,
а глиняний мовчить.

Порожній горщик дзвенить,
а повний мовчить.

Шия — наче голка,
а живіт — мов казан.

Мов той черв'як, що силкується
танцювати, як божественна кобра.

Неввічливому і неку шана невелика.

Пиха крізь одяг просвічується.

Пиха применшує багатство.

З чим уступиш у нашу хату як гість?
І з чим я переступлю ваш поріг?

Не всім високим бути великими.

Закортіло правди — йди до судді.

Правдивий — багатий на ворогів.

Головою гору розколе, а діло зробить.

От і вирвали в гадюки зуби.

Свої зуби в чужий рот не вставляй.

Бата з вогнем не уживається.

Хіба дружить повитуха з удовою?

Носії є, тільки пан занадто важкий.

Богиня негоди живе у впертій голові.

Звели волів підвестися —
розсердиться, попроси кульгавого
сісти — озвіріє.

Не нагнеться навіть тоді,
коли об одвірок удариться.

Сережки — у вухах,
а все обличчя прикрашають.

По-людськи просиш—
жодного банана не дасть,
а відлупцюєш —
цілий десяток подарує.

Сережки надів і головою затряс.

Під пальмою п'є молоко,
а людям здається, що пальмовий сік.

Чи крадуть у хаті, де нагодували?

Рідня змушує плакати,
а чужі люди — сміятися.

Отоді хороший, як усі хвалять.

У кожного свої слабкості.

У кожної людини своє обличчя.

Хто не стримує себе,
того лихо не мине.

При свічці кожен нагадує святого.

Пристрасті палкіші від вогню.

Втратив стосунки, бо в гості не ходив,
утратив позичені гроші,
бо не вимагав їх повернути.

Про себе думати — лисину нажити,
про інших думати — кучері плекати.

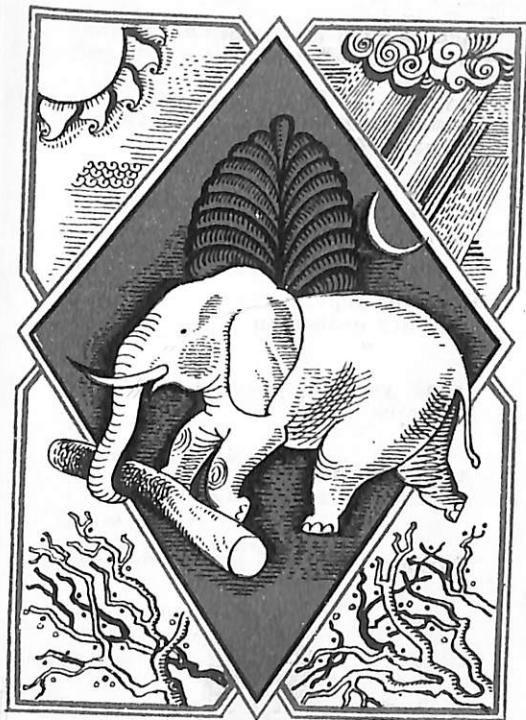
Піщинку з морського дна не дістанеш,
таємниця ж сама з тебе вирветься.

Що знають двоє — вже не таємниця.

Дізнався один,
то й усі дізнаються.

У своєму селі всі біди знаєш.

Немає такого кляпа,
щоб заткнути рот цілому селу.

Якщо побили на базарі,
свідків не знайдеш.

І в найкращому танці не забувай
про свої обов'язки.

Хто не відповідає гнівом на гнів,
той рятує себе й іншого.

Перестав дарувати —
і любити перестали.

Герой, учений і красуня знайдуть
притулок скрізь.

Людину пізнаєш,
коли поруч з нею поживеш.

Потрібен час, щоб зажити поваги.

Немає оселі
без родинного вогнища

Рідні тримайся найміцніше.

Без єдності родина гине.

Незгода руйнує сім'ю.

Живуть, як кішка з собакою.

Живуть, як ніж із цапом.

Самому нудно, удвох —
сварки не минути.

Навіть щурові його нора
миліша за все на світі.

* *
*

Руйнує хату, яка вигодувала його.

Найбільше полум'я — кохання.

Очі — до неба, а серце — до милого.

То не кохання, що за гроші.

Чи є людина,
яку не спалювала б жага кохання?

Нездатний любити живе для себе,
а той, хто любить,
здатний на самопожертву.

У коханні, як і на війні,
засобів не добирають.

Хто не відчуває інтересу до жінок,
той даремно народився,
вкравши юність у своєї матері.

Хто утамував жагу кохання,
той засне й на колючках.

Коли серце твоє не зворушують
ні юна жінка, ні мудрі слова,
то ти — аскет або тварина.

* *
*

Стиглий плід на гілці
довго не тримається.

Чи за старого вийти,
чи за бідняка — однакова біда.

Краще вже в криницю кинуться,
ніж за старого заміж вийти.

Чи посватаєш дочку за того,
хто з торбою біля воріт стоїть?

Сіяти на горі — насіння
пускати за вітром, одружитися
з красунею — вщент розоритися.

Запитав про придане —
показали в лісі дикого слона.

Коли немає на кому женитися,
то про весілля й не думай.

Купуєш корову — покуштуй молоко,
женишся — познайомся
з матір'ю нареченої.

Вибираючи дружину,
заглянь у шастри¹,
дочку видаєш заміж —
добре роздивись родину жениха.

Коли з родиною жениха
домовилися — піввесілля
вже відгуляли.

Не одружуй сина,
поки дочка незаміжня.

¹ Шастри — стародавні священні індійські книги з настановами.

Бери жінку не за вроду, а за норов;
бери її не за гроші, а за добре ім'я.

Дружину й гур¹у дарує доля.

Завів сім'ю — чекай і щастя, і біди.

Ціну батькові складають
після його смерті.

Батькове діло син руйнує.

На старості доглядають
навіть тих батьків,
які вчинили багато зла.

Мати дорожча від батька.

Муки при пологах знає тільки мати.

Дитина не знає,
що в матері груди болять.

¹ Гур¹у — вчитель, духівник.

Чотирьох вигодувала,
а сама по світу пішла.

Материну хибу по дітях видно.

Який ткач, така й тканина,
яка мати, така й дитина.

Після матері шануй жінку.

Матір годуєш не за славу.

Померла мати —
дочка осиротіла.

Мати померла —
і батько став як дядько.

Дитина без матері —
як квітка без дощу.

Хто не слухає батьків,
того село навчить.

Отакий він: жінку на ланцюг посадив,
а синові намордник надів.

Чоловік — це колосок, а жінка —
комора з зерном.

Чоловік — найкраща оздоба
для жінки.

Терплячість — окраса чоловіка.

Чи існує кращий притулок
і захист для жінки, ніж чоловік?

І серед великої родини жінка
без чоловіка нещаслива.

Старий чоловік —
отрута для молоді жінки.

Не тішить жінку чоловік,
якого висушила старість.

Розбещеного чоловіка рятує жінка.

Жінка старіє
від невгамованого бажання.

Жінка кокетує —
значить освідчується в коханні.

Навіть досвідчений мисливець
не впіймає непостійне жіноче серце.

Лягти спати окремо від жінки —
все одно, що вбити безоружного.

Близькість з чужою жінкою вкорочує
віка чоловікові.

Коли сам стриманий,
то й сім'я буде такою.

Буває, що й оженившись
залишаються ченцями.

Ревнуватимеш — втратиш жінку.

Розумний береже жінку без ревнощів.

Жінка без чоловіка,
як піщинка в річці.

Жінка без чоловіка гине.

Норовистій жінці дістався
чоловік-самодур.

Кінь знає вершника,
а жінка — чоловіка.

Хоч і царівна,
та все одно жінка чоловікові.

Жінка продовжує рід,
а чоловік дає йому початок.

Справжня жінка —
це шість осіб в одній:
служниця, порадиця,
богиня, земля, мати й гетера.

Сяє жінка — сяє вся оселя;
похмура жінка — в оселі темрява.

Домівка без господині
нагадує темний ліс.

Жінка — окраса дому.

Лиха жінка — це старість
у жіночій подобі.

Оселя, де горює жінка,
несе загибель усій родині.

Одяг новий до першого прання;
жінка молода до першої дитини.

Дружина — не наймичка,
наймичка — не дружина.

Справжня господиня
встає на світанку.

Жіноча врода доглядом жива.

Легідна жінка все розуміє
з першого слова.

Жінку пізнають у злигоднях.

Коли харчі несе жінка з нашого роду,
можемо з'їсти їх де завгодно.

Першій жінці носив їжу в ліжко.
Оженився на другій, а та їла,
навіть не встаючи.

П'явка висисає трохи крові,
а жінка — все: і розум, і силу,
і майно, і щастя.

Злодієва жінка завжди
готова стати удовою.

Лисий не боїться зчепитися з жінкою.

Немає жінки, то й відьму
до серця пригорнеш.

Гине той, хто довіряє ворогові
і нелюбій жінці.

* *
*

Не дано жінці доручити
іншій народити свого сина.

Довершеність жінки
дарує щастя всій родині,
а славні діти — це рубін того щастя.

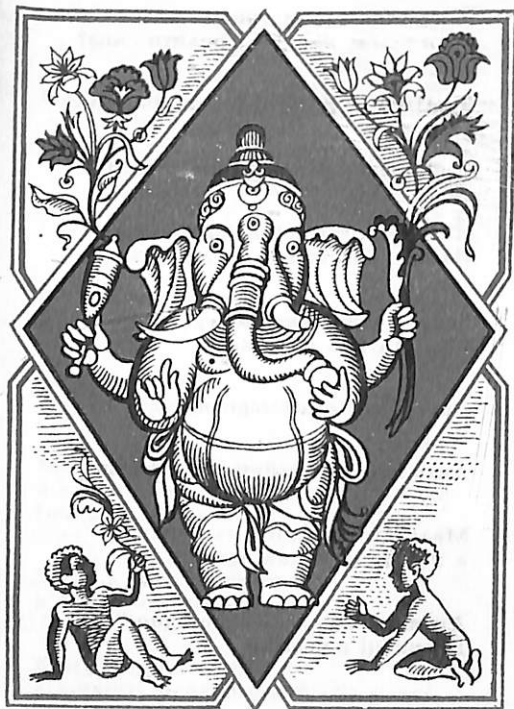
Як лотоси в ставку, так діти в матері —
не один в одного.

Від доброго насіння і колоски добрі.

Дитина — це плід, що ніколи
не набридне, так само, як вода —
напій, що ніколи відрази не викликає.

Звуки лютні найсолодші лише для тих,
хто не чув щебетання власних дітей.

Чи порівняти смак амброзії
з рисовою кашею, якої торкнулася
рученька твоєї дитини?

Який сенс від злягання,
коли немає наміру народити сина?

Бездітна не розуміє дитячої ласки.

У парубка про дітей не питають.

Навіщо жити без доброї слави?
Навіщо багатство без діточок?

Зайве гойдати колыску,
коли дитина на руках.

Сироті все село — родина.

Дитя навіть із змією буде гратися.

Малу дитину носи на руках,
а підросте — став на ноги.

Дитинці плакати — все одно,
що рибіці плавати.

* *
*

Невчені діти гірше телят.

Від неслухняного сина користі мало.

Розбещена дитина погроз не боїться.

Вперта дитина —
не помічник у господарстві.

Порядний син
опікує овдовілу матір.

Мати просить у сусідів висівок,
а синові, бач, подавай
імбирну приправу.

Мати з голоду помирає,
а син брахмана годує.

Кому потрібен син,
від якого відцуралась рідна мати?

Краще викидень, аніж син-неук.

Не ліки, коли не лікують, не дитина,
коли її не наставлено
на добрий розум.

Хіба зрубають навіть отруйне дерево
ті, хто його посадив? Хіба зрікаються
батьки власної зіпсованої дитини?

Дочки — це великі клопоти.

Навіть раджа, який має шість дочок,
стане жебраком.

Курча — не їжа; дівча — не жінка.

Хіба це біда, що син на ниві худий?
Аби дочка на виданні
раптом не потовстішала.

* *
*

Є дочка — буде зять.

Зять — як той віл:
завжди готовий гнути шию.

Жінка тямуща, але теща сварлива.

Навіть коли теща готова помиритися,
розбитий горщик не склеїш.

Навчив папугу говорити,
а потім котові віддав.

Свекруха завжди знайде ваду
в нелюбої невістці.

Нелюба невістка
і руки не так тримає.

Горщик, розбитий невісткою, —
золотий, свекрухою — глиняний.

У золотої невістки свекруха
завжди глиняна.

* *
*

І менший брат пішов би орати,
та до плуга не встиг дорости.

Менший брат старшому —
не указчик.

Навіть старший брат не навчить
молодшого так, як це вміє
зробити батіг.

Коли є брат, то й недруг не страшний.

Від корови чекай молока,
від родичів — безпеки.

Коли з грішми в тебе все гаразд,
рідня обов'язково збереться.

Повіка недалеко від ока живе.

В чуже подружнє життя
не втручайся.

Найгідніший шлях людини —
доброчесне сімейне життя.

Надійний друг —
утіха в житті

Вірному другові довіряй.

З бувалим дружи.

Правда єднає друзів.

Той друг, хто правду каже.

У гості ходити —
дружбу кріпити,
весілля справити —
навік поріднитись.

На відстані дружба міцніша.

Дружба розлукою міцна.

Довга розлука і ворогів єднає.

Для величних уся Земля —
одна оселя.

Магніт притягує голку,
а щирість — друга.

З вибором друга не поспішай,
а коли вибрав — не втрачай.

Заради нових друзів
не забувай старих.

Сила — в єдності та згоді.

Хоч ти й друг,
та в моїй корзині не хазяйнуй.

Той не друг, хто в біді не допоміг.

Довго в друзів гостювати —
недругів наживати.

Нав'язливість шкодить дружбі.

Яка користь з безпомічного друга?

Не дружи з тим,
хто плутає праведне з грішним.

Яструб гадюці не друг.

Жили далеко — дружили,
стали сусідами — почали ворогувати.

Дружили — водою не розіллеш,
довелося мішки носити — розбіглись.

Дружба напоказ бридка очам.

Від дружби із злим добра не чекай,
від дружби з дурнем
розумнішим не станеш.

Із злим дружити — все одно,
що з гадюкою гратися.

* *

*

За вітром — дощ,
за удаваною дружною — сварка.

Від докору до перебору недалеко.

На переправі про дружбу твердив,
на берег вийшли — навіть ім'я забув.

Тінь від пальми — не тінь,
бесіда з недругом — не бесіда.

Язиком друг, а серцем — ворог.

Про дружбу співає, а жалить, як оса.

У розлуці — дружать, зійдуться —
до бійки доходить.

Мовчання сварку гасить.

Карти ведуть до сварки.

Краще з розумним ворогувати,
аніж з дурним дружити.

Миролюбний уникає ворожнечі.

Навіть у пустельника
бувають вороги.

І серед ворогів духом не падай.

Не переступай поріг хати,
де тебе лають.

Ти до нього в гості,
а він кричить: «Геть!»

Навіть вогонь має міру,
тільки ворожнеча не знає її.

Земля велика — всім місця вистачить.

Мудреця ні горе,
ні радість не збентежать

Мудрий не плаче ні за померлим,
ні за живим.

Мудрець пізнає душу з лиця.

Мудрий обдумує свої вчинки,
а дурень діє наосліп.

Мудрий не суперечить правителеві,
вчителеві, жінці й дурневі.

Перша ознака мудрості —
за будь-яке діло не берися,
друга — коли взявся,
доводь його до кінця.

Справжня мудрість у тому,
щоб за допомогою малого
відстояти велике.

Річище визначає течія,
а шлях до істини — мудрець.

Розумний не поступається
великим заради малого.

Сандалову мазь
уживають з камфорою,
а мудрець приятелює з праведним.

Навіть царі шукають
приятні мудреців.

* * *

Перед саньясі¹ всякий раджа —
піщинка.

Кинуте у вогонь
набирає кольору вогню,
з мудрим поведешся —
мудрості наберешся.

¹ Саньясі — аскет, мудрець-пустельник, вірець
довершеності.

Розумний утішається сучасним.

Розумний сам собі хазяїн.

Людей багато, та розумних обмаль.

Розумний не єднає масло і вогонь.

Розумний дарма не сміється.

У розумі сила.

Розум красить лице.

У кожного свій ідеал:
що подобається, те й гарне.

Слова старця — нектар безсмертя.

Людина думає одне, а бог — інше.

Ніщо не виникає з нічого.

Бджола здалеку квітку чує,
мудрець людину без слів розуміє.

У кожному джерелі — своя вода,
у кожній голові — своя думка.

Малий світильник, а світить далеко.

Добрий розум всяку фальш розкриє.

Швидкий розум —
не для довгих роздумів.

Розумний міркує своїм розумом,
а дурень вірить чуткам.

* *

*

Без сну ні розумний,
ні дурень не проживе.

Навіть дуже вчені жінки —
не перші за мудрістю.

Не спи сам серед сплячих.

Розум наймита — в шії.

Кого боги хочуть покарати,
в того відбирають розум.

Від усього є лік;
немає його тільки від глупоти.

Радити дурневі — тільки злити його.

І свого розуму немає,
і до порад не прислухається.

Дурень порад не сприймає.

Дурневі і тисяча порад не допоможе.

Не питай поради в дурня.

Затьмареному розуму
і темрява незрозуміла.

Розум у дурня твердіший за граніт.

Розумний дурень
гірший за всіх дурнів.

Немає розуму — пропало добро.

Навіть красти треба з розумом.

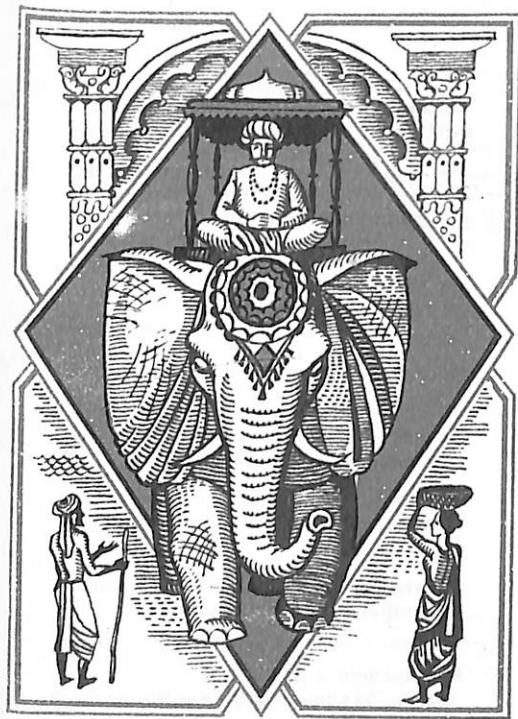
Скоростиглий розум не довго живе.

Дурневі нічим пишатися.

Дужого дурня з місця не зрушиш.

Дурень і в повінь не нап'ється.

Дурень мучить усіх довкола
протягом життя.

* *
*
Не мають розуму дурні,
не мають кінця справи.

Вести бесіду з дурнем — все одно,
що змащувати мерця.

На дурне питання
не сподівайся відповіді.

Нестача розуму завдає страждань.

Не вистачає розуму в того,
хто поспішає чи гнівається.

Сила дурня — у мовчанні.

Багатий дурень і вищі сидітиме
під парасолькою від сонця.

Поведешся з дурнями,
довіку будеш нещасливим.

З дурнем дружити — лихо нажити.

Хто в лісі живе,
того медом не здивуєш,
хто в дурнях ходить,
той палицю знає.

П'яницю не злякаєш вином,
а дурня — дурницями.

Відвага без розуму
властива тваринам.

Тямуций юнак кращий,
ніж дурний старець.

Базіка — не людина, а лушпайка.

* *
*
Ударив блискавка в дурну голову.

Від побоїв голова не порозумнішає.

Річка ще де, а він роздягається.

○
Накладає пластир на здорове око.

○
Корону одягають на голову,
а не на ноги.

○
Щоб раз напиться,
намірився криницю копати.

○
Плюнеш проти вітру — в себе влучиш.

○
Долото й зубило узялися
гору довбати.

○
Хоче зробити стовп із соломи.

○
Двері навстіж, а він ключі шукає.

○
Повів оленя під ніж.

○
Потрапила мурашка на палицю,
та між двох вогнів.

Поклав масло біля вогню.

○
Покликали бублики їсти,
а не дірки в них рахувати.

○
Послали голодного горох сіяти.

○
Підставив келих під водоспад.

○
За жменьку рису цілісінький день
у бубон б'є.

○
Це як курячі яйця патрати.

○
Розсердився на ставок
і митися перестав.

○
Не відрізняє вівці від слона.

○
Хоче двох слонів
одним мотузком зв'язати.

○
По воді повзає, по піску пливе.

У маленький барабан
великою палицею б'є.

З'їли нестигле, а стигле викинули.

Йому гукають: «Гадюка!»,
а він дах розглядає.

На дах пустив, а драбину забрав.

Зняв кайдани, а колодки надів.

На стару мітлу
пов'язав шовкову китицю.

Спочатку побив,
потім коня подарував.

Лампа горить, а він вогню шукає.

Це як з каміння шкіру знімати.

Силкується розщепити волосину.

У дірку й палець не просунеш,
а він хоче ступу пропхати,

Це як злодієві до ноги
дзвінок прив'язати.

Та й хитра ж кішка: миску поцупила,
а рибу залишила.

З хворостини кілок тесати.

Наварив крабів, а лисицю
за сторожа приставив.

Намагається стати водночас
на два човни.

Вчить мільгу плавати.

Його побили, а він облизується.

Усіх підряд обдаровує,
а сам з боргів не вилазить.

Ворота шовком не обтягують.

Торгує квітами на сінному базарі.

Вхопилися восьмеро за соломинку.

Пішов за оцтом, а несе сироватку.

Задумав собаку загнuzдати.

Просить жару,
а в самого борода горить.

Йому кажуть: «Цап»,
а він молока просить.

Це як віслюка соломиною стьобати.

Навіщо питати в сусіда
топленого масла, коли вдома є свіже.

Великими стрілами стріляти
в горобців.

Продав слона,
а ланцюг для нього купує.

Віл не в змозі плуга тягти,
а хазяїн йому в зуби заглядає.

* *
*

І брати не бере,
і просити не перестас.

Однією ногою у воді,
а другою — на березі.

Це як спорудити місток
з волосся над вогняною річкою.

Живе в халупі, а мріє про палац.

Запалив світильник серед білого дня.

Яка користь од світильника,
накритого глечиком?

Яка користь сліпому від світильника?

○

Узявся рахувати плоди
на манговому дереві.

○

Приручати мертву гадюку.

○

Шукає головешку голову почухати.

○

Тримав лампу в руках,
а в криницю впав.

○

Задумали всім селом нитку
в голку просилити.

○

Корзина розсипалася,
зате ручка залишилася.

○

Каміння на гору викочувати.

○

Злякався блощиць і розвалив хату.

○

Ніколи не настає завтра.

Хіба розіб'ється ринка,
коли по ній стрибає горох?

○

На кожному привалі
спішить вогнище розікласти.

○

Вино в бочці і вино в шлунку —
різні речі.

Знання — також багатство

Знання — також багатство.

Хто опанував науки, той багач.

Знання — не гроші,
віддаси — не зубожієш.

Знання — це зброя.

Знання без доброчесності
не мають сенсу.

Знання — наче крихта землі,
а те, що треба пізнати, — сама земля.

Знання — нескінченне,
а життя має межу.

Сильний у знаннях —
сильний у всьому.

І знання мірою рису міряють.

Хто вчений, тому й шана.

Учений знає ціну навчанню.

Вчений бідняк багатший
багатого дурня.

Не пропадуть знання,
здобуті у дитинстві.

Вивчене змалку
залишиться довіку.

Тільки опанувавши ряд наук,
можеш вважати себе вченим.

Царя шанують лише в його країні,
а вченого — скрізь.

Не кожен, хто подужав науки,—
дурень.

Вчений юнак вартий старої людини.

Вчена людина скупа на слова.

Вчений — завжди вчитель.

Лише вчені
знають про втому вчених.

Навчання дарує все:
і багатство, і славу.

Хоч і зубожів, та навчання не кинув.

Жінки вчені від природи,
а чоловіки — з книжок.

Знаєш сам — навчи інших.

Учитель розкриває очі учням.

Хоч і до ста років живи,
та все одно вчись.

Вчитися гірко, вивчившись — солодко.

Злодія вчить тюрма,
а хлібороба — пора дощів.

Навчиш грамоти і селянського сина.

Навіть у ворогів переймай корисне.

* *
*

Хіба око бачить свою повіку?

Чи завжди око бачить
власні помилки?

Невеличка хиба в око не впаде.

Квіти навчання ростуть
під слізним дощем.

Повторювати вивчене — все одно,
що повторювати материні слова.

Власну помилку помітити важко.

Рахувати навчишся і без науки.

Чим більше рахуєш,
тим більше заплутуєшся.

Із звичками не народжуються,
їх набувають.

* *
*

Один упав — іншим наука.

У співацькій хаті
навіть цвяхи співають.

Фокусник фокусника не здивує.

Коли немає лука,
то й стріла непотрібна.

Пастух знає ціну оранці.

○
Коли надміру викручувати
мокрый одяг,
можна порвати його.

○
Яка різниця, чим орати
занедбане поле,—
конем чи віслюком?

○
В руках у пастуха і билина — зброя.

○
Череда без пастуха,
як сад без садівника.

○
Корову, що танцює, доять танцюючи.

○
Папугу цінують не за вроду,
а за те, що вміє говорити.

○
Голосну пісню співають голосно.

○
Навіть молоко здається кислим,
коли приїсться.

○
І молоко і кисляк одного кольору.

Від ложки кисляку
скисне глечик молока.

○
Покуштувавши молока,
сироватку не питимеш.

○
Що залишиться в молоці,
коли зняти вершки?

○
Коли з'їв вершки,
звідкіля візьметься масло?

* *

*

Коли не жарко,
масло не тане.

○
Не біда, що горщик тріснув,
зате каша готова.

○
Яка крупа, така й каша.

○
Беззуба стара кашу любить.

Хіба ложка знає смак каші?

Собаку маслом не годують.

З'їси тісто — печива не спечеш.

Поїв солоного — спрага мучить,
води напився — знову
на солоне потягло.

Без солі не проживеш.

Не сіль їси, а їси з сіллю.

Сіль народжується у воді,
у воді й гине.

Для їжі смак, як урода — жінці.

Коли наївся,
то й співати можна.

І розум і врода їсти волають.

Навіть амріта¹ може стати отрутою,
коли споживати її надміру.

Коли цукрова тростина
здається несолодкою,
вини в цьому свій зіпсований смак.

Цукрова тростина солодка навіть
тоді, коли ні за що купити її.

Може зашкодити й надмірна любов
до цукрової тростини.

Немає в селі цукроварні —
їстимеш цукор із алупнею².

Камінь — не цукор,
смоктати не будеш.

Жований бетель не жуватимеш.

Велика риба дрібною живиться.

¹ Амріта — напій безсмертя.

² Алупей — різновид бур'яну.

Дикий гарбуз хоч і в Ганзі мий,
солодким не стане.

°

У тарілці з рисом гарбуз не сховаш.

°

Гнилий гарбуз і на базарі
свіжим не стане.

°

З бавовникового зернятка
гарбуз не виросте.

°

Варений горох паростків не дає.

°

Мале гірчичне сім'ячко, а пече.

°

Рис — не вода: розсипав — збереш.

°

Сирий рис, хоч і посоли,
а їсти не будеш.

°

Полову, хоч співаючи, товчи,
на рис не перетвориш.

* *

*

З мірки рису мірки лузги не вийде.

°

Мірка полову псує сто мірок зерна.

°

Пальму вирощують
не лише заради соку.

°

Кокосова пальма і та родить
лише на п'ятий рік.

°

Хоч і нестиглий,
але гарний плід видно здалеку.

°

Плід видно по зав'язі.

°

Запах смердючого плоду не подолаєш.

°

Стиглий плід сам падає.

°

Завжди здається,
що трава на тому березі зеленіша.

Випас гарний, та череда за річкою.

Де роса, там дощу не сподівайся;
де плоди, там цвіту вже не буде.

Без угноювання гарного врожаю
не буде.

Де візьмеш воду,
коли випаруєш океан?

Хто здатний зупинити
океанську хвилю?

У воді тонуть, а у вині й поготів.

Як не переливай воду —
вода водою й буде.

Чи спокійний селянин,
поле якого на березі річки?

На маленьку ямку
і води небагато треба.

Чим більше черпають з криниці,
тим більше в ній свіжої води.

Кринична вода,
яку постійно черпають,
має здоровий запах;
вода із занедбаної криниці
відгонить гнилизною.

Коли дощ не залив,
з глечика не погасиш.

Пожежу й гарячою водою
можна гасити.

Криком «вода!» пожежу не зупиниш.

Пізно копати криницю,
коли зайнялася хата.

Загорілася хата — біжи гасити.

Яка різниця, що згорить раніше, —
олія чи гніт?

З якого боку
не торкнись вогню — обпече.

І найкрихітнішу жаринку
не загорнеш у край поли.

Маленька іскра,
та в сарі не загорнеш.

Крихітної жарини вистачить,
щоб спалити гору.

Одна іскра тюк бавовни спалить.

Криве дерево теж горить.

Кип'ятком хату не спалиш.

Лампу на підлозі не тримають.

Отруйне дерево росте серед села.

Крапля отрути відро молока псує.

Отруту п'ють не через її смак.

°

Отруту не коряком п'ють.

°

Після отрути гірка вода не страшна.

°

На м'якій постелі і спиться солодко.

°

Захочеш спати —
і про голод забудеш.

°

Чи врятуєш те,
що потрапило на жорна?

°

Що товкти в порожній ступі?

°

Надміру прискіпливий тесля
з цілого лісу не вибере деревини.

°

Бубону стусанів дістається
вдвічі більше, ніж ступі.

°

Човен проти вітру не пливе.

Товстий канат у тугий вузол
не зав'яжеш.

°

У грозу парасолька — не захист.

°

На глиняному коні в річку не в'їдеш.

°

Гарячий глечик у руках не втримаш.

°

Браслет на шию не надінеш.

°

Без ниток вінка не сплетеш.

°

Однією рукою не поплещеш.

°

Одним пальцем щигля не даси.

°

У глечик у поперекидаєшся.

°

Уклін у глечик не всадиш.

°

Голими руками нічого не зміряєш.

Блакитний колір чорного не з'їсть.

Як не втоптуй тую,
легшим він не стане.

І одного камінця досить,
щоб тисячу ворон прогнати.

Кинутий камінь полетить
і проти сильного вітру.
А чи полетить бавовникове зернятко?

І тачку возять на човні,
і човен — на тачці.

Не поїде колісниця на одному колесі.

Віз без заколесника
і десяти кроків не проїде.

І на сонці не висохне,
і в воді не розмокне.

* *

*

Голена голова — це ще не лиса.

Зроблене із глини глиняним і буде.

По якій гілці виліз на дерево,
по тій і зілзеш.

Наб'єш гулю об одвірок,
то й уклонятися навчишся.

Де свербить, там і чухаєш.

Хоч і луснув дзвін, та все ж гуде.

Мала пушинка, а з губи не здмухнеш.

Маленька волосинка в носі,
а вирвати боляче.

Коли в натовпі кожен хоч раз
ударить тебе, голова буде розбита.

Голова — найважливіше в людини,
навіть коли тіло завдовжки
десять ліктів.

°

Чи відріжеш власний палець,
навіть коли боляче штрикнеш
собі в око?

°

Безплідне в пологах не мучиться.

°

Що пальцем щигля дати,
що оком кліпнути.

°

Не все, що народжується, — дитина,
не все, що з глини, — глечик.

* * *

*

Сліпий спить
не менше зрячого.

°

Хоч і сліпий, але спати хоче.

°

У гору і сліпий влучить.

Сліпому ціпок не допоможе.

°

Навіщо дзеркало сліпому?

°

Чи встереже сліпий своє добро?

°

Сліпоту примочками не вилікуєш.

°

Де є німий, там знайдеться і глухий.

°

Лице в лице, як у дзеркало,
дивляться.

°

Голку в голку не всилиш.

°

Навіть голки на вагу купують.

°

Нехай і з тріщиною, а все ж палиця.

°

Якщо палиця для жердки годиться,
то й на держак піде.

°

А стіну ж з болота поставлено.

* * *
На місці тупцювати — болото місити.

Хоч як чистиш меч,
іржа на ньому з'явиться.

Не точило розкаже
про гостроту меча.

Сильний меч, але сам не рубає.

І меч, і спис потребують руки.

Гармата народилася від гвинтівки.

Одна гармата — ще не фортеця.

Хвали його більше —
він і через коня перескочить.

Якщо силак запустить дзигу,
вона і в піску крутитиметься.

На всякого силака сила знайдеться.

І від бур'яну користь буває.

Передбачливий запасється ліками
до заходу сонця.

Чи ступить хто на хибну стежку,
знаючи, куди вона приведе?

Той, хто дає в борг
із позичених грошей,
нагадує того, хто відпускає руки,
вилазячи на високе дерево.

Чи довго вистойш,
спершись на чуже плече?

Почнеш криво — піде косо.

Уперед — на п'ядь,
назад — на сажень.

Відкладаєш діло — неодмінно зіпсуєш.

Гарному алмазові ціни немає.

○

І порожня міра знає собі ціну.

○

І на гною квітка своїм цвітом цвіте.

○

Яка користь від собачого хвоста,
що не прикриває сороміцьких місць?

○

Хіба відривають вим'я
у дійної корови?

○

Де рвуть руками,
там ніж не потрібен.

○

Звичка, набута з колиски,
залишається до поховального
вогнища.

○

Небезпека і співак
завжди дають про себе знати.

На ноги — якраз,
а на голову не налазить.

○

Шлунок просить каші,
а волосся — квітів.

○

Поглянеш здалеку — гора рівна,
а зблизька — вся в пагорбах.

○

Робота, за якою не пильнує майстер,
зводиться нанівець.

○

Неук перед ученим —
наче журавель перед лебедем.

○

З неуком не водись.

○

І вчителя не слухає,
і матері не шанує.

○

Те, чого не засвоїв у п'ять років,
не подужаєш і в п'ятдесят.

○

Хто не зрозумів, той не перепитає.

Хто не має знань,
той не має й мужності.

Хто не знає лічи — сліпий;
хто не вміє читати — без голови.

Верхоглядіві сам бог нічого не доведе.

Невіглас нагадує худобину.

Заздрісник до навчання неохочий.

Хоч нічого не тямить у танцях,
та на сцену рветься.

Постаріла танцюристка,
та й взялася співати.

Хоче стати збирачем податків,
а вміє лише за мавпами доглядати.

І на весіллях не бував,
і барабана не чув.

Хоче переплисти океан,
а перебратися через рів не вміє.

Шукає гілку в темному закутку,
а гарбуза на видноті не бачить.

Шукає місце для позолоти
на ірчищній зернині,
а на гарбузі не знаходить.

У конторі рахує чудово,
а вдома й рахунку не складе.

Коли бухгалтер
не справляється з рахунками,
то рахунки справляються з ним.

Не вчи рибу плавати.

* * *
Хоч і тріснув глечик,
а на цукор згодиться.

Тюк бавовни стрілою не проб'єш.

Коса квітками перевита,
а в волоссі — гниди.

Скільки не дивись у дзеркало,
а пику не виправиш.

Хіба черепашки замінять гроші?

Скільки гойдалку не розгойдуй,
все одно зупиниться.

Цеглі на грубку краса ні до чого.

І в новій хаті вади знайдеш.

Долотом скелю не проб'єш.

Правда з добром дружить

Серед краси світової нічого кращого
від правди не знайдеш.

Краще мить прожити праведно,
ніж тисячу років — не по правді.

Кажі правду — буде честь і слава.

Не всім до вподоби правда,
сказана в очі.

Без боротьби
не доб'єшся справедливості.

Громадою сперечаються —
правду знаходять.

У брехливому календарі
кожний день несприятливий.

Земля велика, а волі мало.

Істина одна, а помилок — безліч.

Де немає правди, там немає щастя.

Жити не по правді
страшніше від смерті.

Кривда губить, правда рятує.

Брехня все плаче й плаче,
себе виставляє, а правда мовчить,
проте її видно.

Правда з добром дружить.

Умілу брехню
часто за правду видають.

Буває, що майстерній брехні повіриш,
як правді.

Кожний шанує той закон,
який йому вигідний.

Брехун законів не поважає.

Брехун бреше в усьому.

Немає вади, гіршої за брехливість.

Де правда безсила,
там і брехня не допоможе.

Коли вже брехати — то до ладу.

Коли рот бреше, то хай і не їсть.

Хто порушив обітницю,
тому віри не ймуть.

Тільки рота розкриває,
так брехня й вилізає.

Кожен хоч раз, та збрехав.

Хто борги не повертас,
той перший брехун.

Зверху брехня, а під нею — заздрість.

Краще смерть, ніж утіха від брехні.

* * *

Недобре забувати добро,
та добре одразу ж забути недобре.

Хто добро зробив,
того довіку пам'ятай.

Повік не забувай того,
хто тобі солі не пошкодував.

Ніяке добро не минає марно.

Доброчесність — захисниця розуму.

Пам'ять про добро
живе в чесній душі.

Поважай того, хто зробив тобі
хоч крихту добра.

Доброчесність у тому,
щоб не чинити зла.

Доброчесність дарує радощі.

Доброчесність не боїться смерті.

Доброчесність у серці злодія —
немов краплина води
на розжареній сковороді.

Надмір доброчесності —
також вада.

Добре діло найпевніше.

Краса не в молодості,
не в багатстві, а в добрих ділах.

Коли не добре й не погано —
значить, погано.

Зло з добром завжди у сусідстві.

Зло сильне, та добро сильніше.

Помагай людям — допоможуть і тобі.

Витри сльози тому,
хто прийшов до тебе з плачем.

Добродій і негідник відрізняються,
як корова й гадюка:
перша перетворює траву на молоко,
друга — молоко на отруту.

Чи може злодій нашкодити тому,
хто озброєний співчуттям?

Хто замолоду звик добро робити,
той і на старості від цього
не відвикне.

Навіть достойності криють
у собі зло: так розкішний хвіст
павича заважає йому ходити.

Навіть добра людина здатна гніватися.

Перед людиною в гарній одежі
відчиняються всі двері.

Справжня доброта —
у великодушності до тих,
хто вчинив тобі зло.

Найвища помста тим,
хто вчинив тобі зло, —
відповісти добром.

Нестримна злоба до біди веде.

Від злої людини тримайся далі.

Злий добра не пам'ятає.

Від злого норову немає ліків.

Спокутуй злочин, поки живий.

Зло, яке заподіяв комусь уранці,
повернеться до тебе ввечері.

Злодієві не спиться
ні вдень, ні вночі.

Хто чинить зло, від зла і страждає.

Хитрий злодій,
та все ж колись попадеться.

Лиходій сам же
і скуштує плід свого зла.

Злодієві тин, як сокирі — гілочка.

Гнів — це незагнuzданий кінь,
що несе вершника.

Грізний спис, та гнів грізніший.

Мине гнів, відступиться й помста.

Спочатку гнів гримить,
а потім удари падають.

Від блискавки сховаєшся,
від лихого ока — ніколи.

Чи вдарив, чи замахнувся —
образа та сама.

Де натовп, там і злодії.

На те злодієві й натовп,
щоб у ньому сховатися.

Злодійкуваті руки
і в темряві крадуть.

Хто сьогодні вкрав яйце,
завтра поцупить бугая.

Пограбованому в лісі ліс
уже не страшний.

Злодія добром не згадують.

Голодний від їди не відмовиться,
злий не пропустить нагоди вколоти.

Розколотий камінь не склеїш,
душу злого не вгамуєш.

Вода шукає низину,
а зло — нищу душу.

Нища людина залишиться ні з чим,
навіть пограбувавши багате місто.

Зав'язав очі та й у ліс завів.

Коли вмієш собою володіти,
то гнів свій стримаєш.

* *
*
Гнів провадить до жорстокості.

Жорстоке серце твердіше від заліза.

Почала з танцю богині,
а закінчила вихилясами відьми.

Скорпіон, що потрапив у вогонь,
жалить свого рятівника.

Хвіст танцює доти,
поки голова ціла.

За переправу через річку
розплатився кулаком.

Стріла пряма, але жорстока,
люття крива, але тішить слух.

Вади завжди помітніші,
аніж достоїнсті;
ще ніхто не народився без вад.

Чи є люди безвинні?

Не тремти над життям,
коли честь утратив.

Шанують не за вроду,
а за чесність.

Чесна людина дотримує слова.

Не золото прикрашає людину,
а честь.

Врода без честі,
як та квітка без пахощів.

Чистий душею — і з лица гарний;
заплямованій душі —
і краса не до лица.

Розсипаний рис збереш,
а втрачену честь не повернеш.

Ні рису, ні шани.

Скромність говорить про мудрість,
брак її — про дурість.

Немає скромності — немає й честі.

Із злодієм чесному не дружити.

Не треба й багатства,
коли честь при нас.

Хоч немає краси, а одяг потрібен;
хоч грошей немає, а честь необхідна.

Все гине, крім доброї слави.

Чистоти тіла досягають миттям,
чистоти душі — лише правдивістю.

Велику людину
прикрашає скромність.

Красу душі видно з лиця

Без доброї науки
пропаде дівоча врода.

Втрачену цнотливість дівчина
не поверне ні за які гроші.

Дівчині достатньо однієї прикраси —
скромності.

Жінку прикрашає цнотливість.

Щоб довести невинність,
живота не ріжуть.

Сором губить розпусниць,
а безсоромність — порядних жінок.

Лихі вчинки ганьблять тебе
і твоє ім'я.

Недобра слава — як запах міді:
не вивірюється.

Грішна душа спокою не має.

Грішити щодня —
то й Ганг¹ не допоможе.

Неправедного шляху
бійся більше смерті.

Допомагати негідникам —
все одно, що писати на піску.

Як земля тримає тих, хто копає її,
так і ти прощай тим,
хто зганьбив тебе.

¹ Ганг — священна ріка, яка, за віруваннями
індійців, очищає від гріхів.

Колесо життя крутиться —
журбу змінює радість

Що судилося,
те дістанеш ще в колысці.

На шляху трапляються
і спуски, і підйоми.

У кожного свій шлях,
а супутниця на ньому — доля.

Кому судилося вік прожити,
той молодим не помре.

Час — як той кухар:
кожному готує свою страву — долю.

До кожного села
своя дорога веде.

Кожен своїм шляхом іде.

Жебракові — місто,
а воді — водоймище.

Не знає пташка, де сяде,
не відає мандрівник, де заночує.

Як би старанно не голив голову,
долі з чола не зішкребеш¹.

Хіба змінить бог долю,
яку намалював на твоєму чолі
при народженні?

* * *

Птах Гаруда² був би щасливий,
якби на своєму місці сидів.

У щасті роки здаються днями,
в нещасті — дні, як роки.

¹ В Індії вважають, що долю людини бог Брахма намалює на лобі новонародженого.

² Гаруда — міфічний птах, на якому їздить бог Шіва.

Щастя — це попередження нещастя.

Хто спробував щастя,
той до втіхи глухий.

І щастя пройде, і горе мине.

Нещасливі часи
без дозволу приходять.

Навіть у нещасливі дні
бувають хвилини удачі.

Сварливий щастя не знає,
терплячий горя не відає.

Радощі кінчаються горем,
а горе — радощами.

Однакові біди й радощі —
і в тебе, і в ближнього.

У коротких радощах
мало солодоців.

Великі люди непохитні
і в щасті, і в горі.

○

У нещасливі часи
все здається поганим,
у добрі — все здається гарним.

* * *

Слізьми горя не змиєш.

○

Без причини не сумують.

○

Ніщо так не сушить,
як турботи.

○

І вогонь — біда, і вода — горе.

○

Скільки б не жив,
завжди буде море клопотів.

○

Повагу заслужив,
а журба сушить.

Від хвороби є ліки,
а від напасті — немає.

○

У горі будь мужнім,
а в статках май скромність.

○

Усі страждання кореняться
у свідомості.

○

Передчуваєш біду —
готуйся зустріти її.

○

Скрізь біда: і дах протікає,
і повинь почалася.

○

Біди в житті не обминеш.

○

Чужинцям привілля, а своїм — біда.

○

Посівав просо — пожнеш просо,
посівав горе — пожнеш горе.

○

Хто скуштував гіркого,
тому й вода здається солодкою.

Як не пощастить,
то й останнє молоко кішка вип'є.

Щастя у морі приносить вітер.

Щастя купця залежить
од вітру і хвиль.

Не турбуйся про успіх,
він прийде вчасно, як сік у пальмі.

Це таке ж щастя,
як побачити третю фазу місяця.

Коли бачимо тих,
хто плаче, самі плачемо.

* * *

Старієш мимоволі,
коли покохала тебе богиня злигоднів.

Сивіють і від років,
сивіють і од біди.

Поки корабель плаває,
капітанова жінка ходить, як цариця,
коли корабель загинув,
вона — як жебрачка.

Того, що маємо, завжди мало;
того, чого немає, — завжди треба.

Спочатку в хаті поселився щур,
а тепер — гадюка.

Потрапивши в глечик,
будеш і в ложці.

Потрапивши в ступку,
чекай товкача.

Плаче вовк, коли бачить ягня,
що тремтить під дощем.

Кульгава шкапа і вві сні мучиться.

Для комахи і калабана
від буйвола — потоп.

Хіба зрозуміє ворона
буйволіві муки?

Жабі — не кусати,
купцеві — не воювати.

Дерево кидає тінь, а його рубають.

На пожарищі обгорілих колод
удосталь.

І мотузок згнів, і глечик тріснув.

У ставок не впав,
зате в криницю потрапив.

Коли в сусіда горить дах,
то й твій може зайнятися.

Кульгавим народився,
кульгавим і помреш.

Вижив після кулі,
а від комара загинув.

Від великої рани і рубець великий.

Чи ж є ліки,
коли проковтнув залізний ланцюжок?

Нещасного обсідають воші та гниди.

Жебрак на щедрий дар
не сподівається.

Жебрак завжди ситий.

З хати по милостинці —
подаєнь ріка.

Милостиню збереш,
а гідність розгубиш.

Чи сидітимеш поночі з остраху,
що жебраки увійдуть?

Сам з голоду гине,
а старець у нього рису просить.

Сонному не до постелі,
голодному не до вишуканих страв.

Стомленому не до веселоців,
голодному не до ласощів.

І голодному,
і ситому одне сонце світить.

Голодному завжди бенкет
увижається.

Голод усю пиху збиває.

Голод усі почуття глушить.

Рисова ступка про голод знає.

Голод пече гірше, ніж вогонь.

Голод притисне — і дитину продаси.

Краще лягти спати голодним,
ніж вечеряти позиченим рисом.

У голодний рік
багато рису не позичиш.

Навіть позичивши гроші,
голодуватимеш.

Ситий про голод не думає.

Коли голодний варить кашу,
зерно здається йому твердим,
коли втратить його, згадує,
що було воно м'яким.

У страву йде і наймізерніша рослина.

Який сенс у недосяжній мрії?

У палаці не чути,
як плаче бідняк

Лакшмі¹, яка завітала несподівано,
не проганяють.

Багатство і бідність — сусіди.

Де багатство, там і сила.

У багатого одна честь —
родину захищати.

Багатство наживають грабежем.

І сусідів розорив, і рідню пограбував.

Багача законом не злякаєш.

¹ Лакшмі — богиня багатства в індійській міфології.

Багатий не знає, як гроші дістаються.

У багатого вухо глухе до бідняків.

Багатий — не пара бідному.

Дійну корову видно по теляті,
багацького сина — по пиці.

Начепить коштовності —
і за красуню вважають.

Багацькі діти тягнуться до солі,
а бідняцькі — до цукру.

Хто має золоту хату,
той матиме усяку.

Хата, яку збудував господар, —
це його власність,
а для безпритульного
всі хати — його.

Багатство — це морська піна.

У багатого порожньо в серці,
а в бідного — в кишені.

Багатство зникає, як ранкова роса.

Хто зневажає багатство —
гідний похвали.

Багатство і дружбу покличе,
і ворожнечу накличе.

Багатство без розуму,
як врода без честі.

Багатий виділяється на сході,
поки не розкриє рота.

✱ ✱

✱

Щоб зняти діамант,
голови не стинають.

Усьому свій час:
і морській хвилі, і багатству.

Хіба гроші перестають бути грішми,
коли щось зникає з продажу?

Збережеш копійку —
матимеш дві.

Хоч і платиш щедро,
а лаятися не смій.

Навіть щур у жнива дозволяє
собі мати п'ять жінок.

Добро без діла марнується.

Гроші — це радість і горе.

Сотня рупій скаже «Добридень»,
а тисяча — головою кивне.

Спис дістає за десять кроків,
а гроші — до центру Землі.

Гроші нагадують спис,
що вражає щит охоронця.

Гроші — це ті ж душогуби.

Що з тих грошей, котрі приснилися?

В чужих руках гроші — не гроші.

Що з тих грошей,
яких не мають бідні?

Були в скрині гроші —
зосталась вуглина.

На чорний день бережи гроші,
а найбільше — себе.

Іноді й копійка
купою золота повернеться.

Хто грошам ціни не знає,
тому й золото — не багатство.

Це як висівки на золото міняти.

Листя ховає гілки, гроші — злу душу.

* *
*
Глечик з золотом ховають
за глиняні стіни.

○
Його з золотом не перепреш.

○
Золото хоч у піч поклади,
свого кольору не змінить.

○
Розбий золотий глечик —
буде золото, розбий глиняний —
будуть самі черепки.

○
Блищить, та не золото.

○
Розкидав по землі золото,
а висівки дбайливо зібрав у глечик.

○
Викинь навіть золото,
а цілющу траву збережи.

○
Золоті сандалії не взувають.

Купив розбитий келих
та в золото оправив.

○
Золотими стрілами не стріляють.

○
Золотий келих
і без царського знака чудовий.

○
Золоті квіти не пахнуть.

○
Зовуть її Золота, а на ній —
лахміття.

○
Золотим плугом орав,
а не зібрав і на насіння.

○
Чи багато нашієш золотою голкою?

* *
*
Коли добро не радує, гріш йому ціна.

○
Бідняками світ повний.

Бідняцькі сльози — це меч.

Бідняк і в біді, і в горі стійкий.

З бідним
завжди легко спілкуватися.

Як рис подешевшає,
то й життя повеселішає.

І не поїсти досхочу,
і не поспати вдосталь.

Нічим шунок наповнити,
нічим і стегна прикрити.

Бездомному собаці і кістка солодка;
бідняк і мідякові радий.

Бідність бачить увесь світ,
а світ не помічає бідності.

З бідним поведешся —
сам злидарем станеш.

Сліди злиднів гостріші від меча.

Біднякові сподіватися на допомогу —
хіба що з неба.

Уранці водив кораблі,
а ввечері надів жебрацьку торбу.

Колись слона плекав,
а тепер ягня мие.

Зібрав урожай —
і по світу з торбою пішов.

У роті не стане солодко від того,
що лизнеш намальований цукор.

У кості грати —
з торбою по світі мандрувати.

Ото диво: біднякові —
і раптом дев'ять жінок!

Бідняк двох жінок не приводить.

Жінка бідного завжди лише братова.

Коли мати обсмоктує кістку,
її дитина буде здоровою.

Бідняка
і безрогий баран заколе.

Сідає орач рахувати прибуток,
а там — самі сльози.

Хто до нитки змок,
тому дощ не страшний;
хто розорився, той ні за чим
не жалкує.

Гине добро,
нажите на сльозах і чужому горі.

Те, що маємо, — не пропаде,
коли ж нічого немає,
то і втрачати нічого.

Маєш у руці —
ще не означає, що наївся.

Притиснуть злидні —
і за морем шукатимеш заробітків¹.

Промова бідняка
громаду не зворушить.

Злидні не знають закону.

Краще голуб сьогодні,
ніж павич завтра.

Людина без одягу — напівлюдина.

Всяк може скривдити жебрака.

Поглянь: жебрак,
а мандрус в паланкіні.

Жебрак завжди неприємний.

Коли перечить жебрак,
злість зростає.

¹ Індуїзм забороняв своїм прихильникам, особливо брахманам, залишати батьківщину.

* *

*

Який сенс у плодах
стрихнінового дерева?
Який сенс у багатстві нищого?

°

Не під силу удові
дев'ять днів святкувати.

°

Добро розтринькаєш —
повагу втрапиш.

°

Хто свою хату віддав,
той і за чужу не воюватиме.

°

Про статки купця
дізнаються після його смерті.

°

Навіть продавець овочів
має конкурентів.

°

Купець і селянин — одвічні вороги.

°

Купця бий кулаком, воїна — списом.

Купець повинен усе передбачити.

°

Прогорів, торгуючи імбирем,
зате виграв, продаючи шафран.

°

Буває, що й за дрібничку
платиш двічі.

°

Не буває крамниці без господаря.

°

І борг, і короста спокою не дають.

°

Гарний одяг, та позичений.

°

Хіба радує позичене добро?

°

Щедрі люди — великодушні,
скупі — нищі.

°

Від скупого господаря
добра не сподівайся.

°

У нього й мідного гроша не випросиш.

Скупий, як бджола: добро накопичує,
а сам не користується ним.

Чи подасть милостиню той,
хто й вороні не кине
крихти зі столу?

Стара скупиндя спить без циновки.

Немає нічого гіршого,
як іти в гості до скупинді.

І сам не їсть, і іншим не дає.

Хто дрижить за мідяком,
золотом не обдарує.

Скупий не подасть жебракові
і під загрозою смерті.

Сподіваючись,
що йому подарують
величезний гарбуз,
купує невеличкі огірки.

Як хвилюється море,
так і скупий у постійній тривозі
за своє добро.

У недоносках не находишся.

Не личить самому ласувати обідом,
навіть коли на столі —
напій, що дарує безсмертя.

Нехай сусідка податок сплачує,
а я без нього обійдуся.

Так хочеться рисової каші,
та шкода починати її.

Щедрість навіть золотом не дорожить.

Щедрість ще нікому
не принесла лихого слави.

У щедрості й багач повинен знати міру.

Бідний коржі випікає,
а зажерливий руку простягає.

○

Жадібний прагне не лише купити
за безцінь коня,
а перескочити ним через річку.

○

Жадібний розрізняє
лише вигідне й невигідне.

○

Жадібність не знає старості.

○

Жадібність — джерело лиха.

○

Хто ласий до чужого добра,
той і своє втратить.

○

Дорвався до їжі,
а вона прокисла.

○

Домагався багато, а втратив усе.

○

Палко жадає чужого добра.

От спритний: тільки сказали
«соняшник», а він уже
по олю біжить.

Заради грошей і океан перепливеш.

Пустили попоїсти в келію,
а він уже приміряється
на весь монастир.

При слові «гроші»
навіть мрець роззявляє рота.

З'їси забагато цукру —
в роті стане гірко.

Ожирілий краб
не вернеться в свою нору.

Заздрощі — це лихо.

Заздрісник до навчання неохочий.

Одне слово збагатить,
друге — розорить

Одне слово збагатить,
друге — розорить.

Мудре слово в громаді вагоме.

У наклепу, як і в гадюки, —
язик подвійний.

Плітки й без ніг
урозтіч розбігаються.

Різде слово краще лицемірного.

У злої людини і слово зле.

Злі слова гірше побоїв.

Язык перечить, а шия — гнеться.

Неук языка не стримас.

Рана від опіку загоїться,
а від языка завжди ятриметься.

Говорить — не слухають,
мовчить — за німого приймають.

Стримуй себе у всьому,
а найбільше — у словах.

Краще мовчання,
ніж брехливі слова.

Мовчання — шлях до всякого добра.

Хто мовчить, той лихого не скаже.

Словом «вогонь» язык не обпечеш.

У балакуна слова, як полова, летять.

Медоточивий язык, та серце зле.

На язиці цукор, а в душі злість.

Чи буває стільки брязкоту
від золота, як від міді?

Золотий келих мовчить,
а бронзовий — бряжчить.

* * *

Глухий — не майстер говорити.

Говорити добрі слова — це щастя.

Дурний язык надто тонкий,
щоб закрити пельку свого хазяїна.

Молоком харчуватися можна,
обіцянками ж ситий не будеш.

На язиці солодоші,
а під ним — отрута.

На словах солодкий,
а в душі — заздрісник.

Спершу подумай, потім скажи.

Легко сказати, та важко зробити.

Язык і добре і погане скаже.

Язык без кісток: куди схочеш,
туди й повернеш.

Спитав язык про слона,
спитає і про ягня.

Язык і до Бенгалії доведе.

Двом язикам у роті тісно.

Язык до біди доводить.

Спіткнись ногою,
та не спотикайся язиком.

Всякому любо
про нову хату побалакати.

Знаєш чужі мови — не пропадеш.

Красномовця в суперечці
не переможеш.

Мову веде — наче мед тече.

У його мові — ні кислоти, ні солі.

Народ чужий — і мова чужа.

Не заживає рана від лихого слова.

Заживає рана від опіку,
та не вщухає біль, завданий словом.

Марнослів'я завжди галасливе.

Ніщо так не підтримує людину,
як добре слово.

Відсахнися від поганих слів
навіть із уст старої людини.

Прислухайся до корисних
і добрих слів, навіть
якщо це дитяче лепетання.

Хіба стримаєш спів божевільного,
дитяче лепетання та жіночі балачки?

Слово легкодуха
вилами на воді писане.

Заспівав, та не в лад.

Коли мелодія гарна,
на слова уваги не звертають.

Чи співатиме тріснута мушля?

* *
*

В орача тільки поле власне,
у казкаря — вся країна.

Гарна казка, та погано розказана.

Не кожна давня поема — гарна.

Будь першим на бенкеті
й останнім у лихослів'ї.

Я теж зів'яну з часом,
як билина

Дерево буття — отруйне,
але воно дарує два солодких плоди:
насолodu поезією
і спілкування з добрими людьми.

Хоч і плакатиме дитина,
а народитися мусить.

Усе, що народжується, помирає.

Усяке народження несе смерть.

Щодня народжуються,
щодня помирають.

Пристрасть не знає сорому.

У молодий ліс за колодами не ходять.

Молоде деревце, а як виросте,
то й на палю згодиться.

Коли впало велике дерево,
то й малі за ліс вважають.

У молодой гадюки отрути більше.

Не зігнув, коли молодую лозою була,
а як деревом стала,
тим паче не зігнеш.

Живи замолоду так,
щоб відчув щастя і на старості.

Старому гадюк не ловити.

Ім'я її — Прекрасноволоса,
а голова — лиса.

І стара солома може знадобитися.

І старий служник і старий рис —
однаково недобре.

Міцна скеля проти лому,
та слабка вона проти билинки.

Переплівшись, і молоді ліани міцні.

І найскромніший харч
споживай лише після обмивання.

Достигнуть плоди — й полетять
у них каменюки й дрюччя.

* * *

Пізно хвалити сонце, коли осліп.

Чи потрібне дзеркало,
щоб розгледіти болячку на руці?

Худа, та здорова, вродлива, та гнила.

Рух для людини — здоров'я,
нерухомість — смерть.

У лікуванні кожен щось кумекає.

Лікареві довіряй тільки наполовину.

Лікар сам себе не лікує.

Хто часто і довго хворіє,
той сам наполовину лікар.

Лікують не лікарі, а ліки.

Ліки споживати — не смерті чекати.

І найкращі ліки не зцілять хворого
лише своєю назвою.

Від отрути отрутою й лікують.

Сон згубив — хвороби нажив.

Незбутні сни у хворих.

Хворий знає свою хворобу.

І горе, і хворобу пізнаєш,
коли сам їх скуштуєш.

Хто скористався навіть тисячею
лікарських рослин,
той лише наполовину лікар.

Хто не хворіє, той не знає злиднів.

Хочеш спокою —
вирви розхитаний зуб
і прожени нікчемного порадника.

На великому пальці і налив великий.

Що болить сильніше: око чи брова?

У кого спина в ранах,
той не шастатиме по кущах.

Де б не стелив циновку,
голова болітиме.

Вживає та дитина, яка плаче.

Поки ходиш — вся країна тобі друг,
а зліг — і цинівка стає ворогом.

* *
*

Не сьогодні, то завтра стане
тілом наше тіло.

Смерть приходить і в шість,
і в сто років.

Дорога до смерті веде
з чотирьох сторін.

До смерті ведуть незліченні шляхи.

Навіть коли помер у лісі,
ховають удома.

Рідна домівка жене геть,
поховальне вогнище кличе до себе.

З поховального вогнища
не повертаються.

Кожна смерть має свою причину.

Як дзвоник сповіщає
про наближення слона,
так і безумство мчить попереду
загибелі.

Мерцеві байдуже,
куди лежати головою —
на захід чи на схід.

Неоплаканий покійник нагадує
полову, яку відносить вітром.

Мрець для аскета — лише труп,
для коханої — милий,
для шакала — м'ясо.

Зайде сонце — і з ним
відійде частка мого життя.

Смерть не роздумує, що зроблено,
а що не зроблено.

Коли життя — рабство,
то що тоді смерть?

Будь мужнім
за будь-яких обставин

Будь мужнім за будь-яких обставин.

Тямущий воїн
і без списа здолає ворога.

Коли полководець хоробрий,
то й військо сміливе.

Билося все військо,
а нагорода — полководцеві.

Героя нагороджує перемога.

Краще захищатися мовчки,
ніж здаватися з лайкою.

Хто про славу мріє,
в кущах не ховається.

Славу здобувають не на полюванні.

Хоробрість без розуму,
як корабель без вантажу.

Тримай голову прямо,
нехай навіть гора на тебе падає.

Не зумів силою, то хитрістю взяв.

* *

Один і руками не втримає,
а другий і ногами схопить.

У міцній руці і билинка добре б'є.

Не натягнувши лука,
ворога не проженеш.

Навіть ненатягнутий лук стріляє.

Людина слабка тілом, та дужа духом.

Не з добрими вістями летять ядра.

Голову двічі не стинають,
руку тричі не рубають.

Загиблому все одно —
перемога чи поразка.

Подоласш страх — подужасш тигра.

Хоч їх і менше,
зате їхня зброя сильніша.

Лише сміливий говорить на сході.

Молодий бик не знає страху.

Жуєш не поспішаючи,
то й пальму пережуєш.

Терпляче чекав,
поки страва звариться, а коли подали,
з нетерплячки обпівся.

Хто добро пильнує,
того не обікрадуть.

Будь обережний навіть у грі.

І стіни вміють слухати.

Не матиме успіху план,
відомий іншому.

* *
*

Вдома — герой, а в лісі — заєць.

Боягуза героєм не назвеш.

Як воювати — нікого не докличешся,
як бенкетувати — то ціла рать.

Один боягуз —
і все військо полохливе.

Від гадюк і військо дремене.

Броду — по коліна,
а страху — по шию.

Втікачеві не до пісень.

Ведмедів ловить, а ворони боїться.

Боягуз і курчати злякається.

Злякається шакала —
не дорахується овець.

Спіткнувся начальник —
сприймуть за спритність.

Хто злякався однієї річечки,
той дев'ять річок не перепливе.

Чужинцеві страшно
на березі незнайомої річки,
а житель села боїться і вдома.

Слону ні дощ,
ні сонце не страшні

Слон сильний, але й він спить.

Слон убиває одним доторком.

На слоні у хвіртку не в'їдеш.

Слон і той спотикається.

Купив слона за золото,
тож на ланцюг міді не жалкуй.

Слон і лежачий вищий од вівці.

Хто похвалить слона,
який зламав бивень, рвучи ланцюг?

Слон стоїть біля воріт палацу,
а кіт промишляє в задньому дворі.

Слонові свій вік, кішці — свій.

І від мертвого слона
прибуток великий.

За слона дадуть тисячі рупій,
а за його слід і півкопійки не кинуть.

Живим з-під слонОВОЇ ноги не вийти.

Слон приніс ланцюг,
щоб його закували.

Втративши слона,
за ланцюгом не жалкують.

Де розкошує слон,
там і ягня притулок і поживу знайде.

Від слона тримайся на відстані
в шістдесят кроків,
а од віслюка — в сімдесят.

Слонову ношу та й на кішку звалити.

Із слона — кістки,
а з тигра — шкура.

○

Вага слона величезна,
навіть коли він лежить.

○

Ото: ввалив слон у гончарний ряд.

* *
*

Загордився бугай,
то й хазяїн для нього ніщо.

○

Не з'їв бугай зав'язь,
то цвіт із'їсть.

○

Буйному бичу ніколи відпочити.

○

Норовистого бика на ярмарок
не допровадиш.

○

Норовистим волом вантажів
не возять.

Поки віл оре, його не б'ють.

○

Лінивого вола надворі тримають.

○

Вола не нагодуєш
жменькою зерна.

○

Віл не слухається
недосвідченого орача.

○

Поганого орача віл не любить.

○

Хіба довго працюватиме
слухняний віл?

○

Не куплять вола в своєму селі —
куплять у чужому.

○

Справного вола навіть
сусіди куплять.

○

За доброго вола добре заплатять
і в своєму селі і в сусідньому.

І бичок без рогів народжується.

Хоч і дає корова молоко,
а стріху скубти — зась!

Не наздожене корова коня,
зате молоко дає.

І в рябої корови молоко біле.

Росте корова — зростають клопоти.

Виссане вим'я — теля віднімай.

* *
*

Добрий кінь не спотикається.

Сліпий кінь спотикається.

Голодна коняка
і соломою не знехтує.

На соломі кінь моторним не буде.

Коли купив коня,
за вуздечку не торгуйся.

Сліпа коняка
їсть не менше зрячої.

На одному коні
два вершники не їздять.

Дорога радує і коня, й собаку.

Кінь і осел в одній упряжці
не ходять.

Кінь ослові не пара.

Кінь коштує тисячу золотих,
а батіг — копійку.

Доведеться —
то й ослові в ноги вклонитися.

Віслюкові не допоможе порада.

Віслюк і під сідлом конем не стане.

Не велика честь сісти на віслюка,
не великий сором і злізти з нього.

Від стрижки віслюка —
ні прибутку, ні збитків.

Отак: вівця на воліві,
а вовк — у загоні.

Овечу вовну впізнаєш одразу.

Спритне ягнятко встигає
двох маток поссати.

За битливого цапа дорого не правлять.

Хоч би як росло поросля,
та слоном не стане.

* *
*

Від собачого гавкання
хата не розвалиться.

Улізь у собачу шкуру та й гавкай.

У храмі собаці нічого робити.

Не собачим гавканням,
не кукуріканням день починається.

Не сподівайся хоробрості
від собаки, що здихає.

Хіба собака дав левові його звання?

Не поменшає води в морі,
коли нап'ється з нього пес.

Ото: пішов на полювання з цуценям.

У своїй буді і собака — раджа.

Довкола весілля,
а цуценя з голоду здохло.

Розбитий горщик з-під масла,
а собаці — радість.

Посади собаку
хоч на царський трон —
він і там кістку гризтиме.

Чи ж гризтиме залізо пес,
який звик до кісток?

Поклич собаку — він одразу
стрибатиме, щоб лизнути обличчя.

Хіба випрямиш собачий хвіст?

Бездомного собаку
всі дороги ведуть додому.

Собаці не дочекатися жалості
і від палиці.

Де тічка, там і сварка.

Ковалевого пса
не лякає стукіт молотка.

Як не мий, як не фарбуй
чорного собаку, а білим він не стане.

Хіба загавкає здохлий пес?

У поганого господаря
і собака голодний.

Доброго собаку шукай у селі,
а лиса лови в лісі.

Задумав собаку коржами
з двору прогнати.

Собака не тиняється
по залізних крамницях.

Отак: довірили
зłodійкуватому котові сметану.

За ласим шматком кіт
і на гарячу ринку стрибне.

Дикий кіт без посту живе.

Голодний кіт
і на тухлу рибу облизується.

Муркоче, як кіт, а рикає, як тигр.

Котові забавка, а миші — м'яка.

* * *

Пронав півень, і нікому кукурікати.

Квочка ховає курчат під крила.

Квочка курчаті ланку не відтопче.

Лева полювання годує.

Навіть голодний лев не їстиме жаб.

Лев не відає страху.

°

Хворий лев дужчий
від здорового бугая.

°

Будь-який ліс тигрові —
рідна домівка.

°

Тигр перед стрибком затаюється.

°

Народжений тигром не стане котом.

°

Причайвся тигр — чекай стрибка.

°

У безлюдному селі й шакал — раджа.

°

З пастухом шакал не дружить.

°

Чи ж треба вчити шакаленя,
як завивати?

°

Чи злякає лісового шакала
шелест листя?

Признач шакала раджею —
він тут же по парі овець
з кожної отари зажадає.

°

Як вовка не годуй,
а в слона хобот — товщий.

°

У воді крокодил здолає і слона,
а на суші й кішку не подужає.

°

Всі мавпи на одну морду.

°

Мавпа і вночі бачить,
куди стрибнути.

°

Кожна мавпа бананом ласує.

°

Мавпа вилізе на будь-яку гілляку.

°

Хіба полізе газель
у пащу сплячого лева?

°

Неспійманий зайчик.
завжди здається великим.

Білці — гілка, а черепаці — криниця.

Ти бач: спустили зайця на слона.

Від тхора мускусу не добудеш.

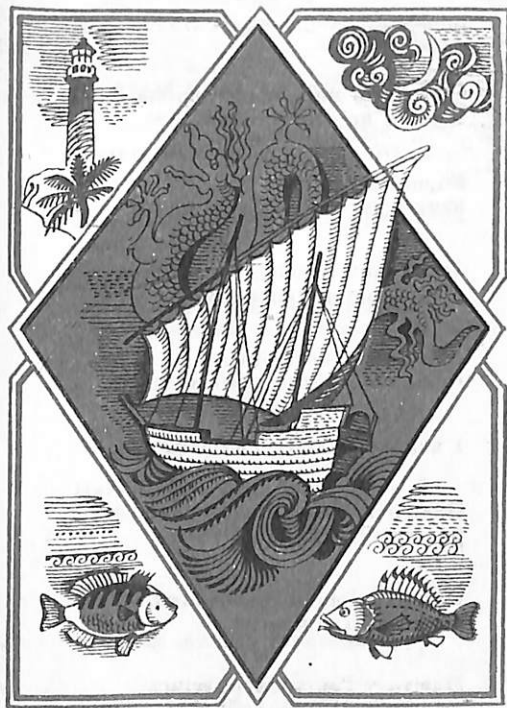
Хоч гадюка і шкідлива,
та шкіра її в діло йде.

Не прислухатиметься кобра
до умовлянь.

І маленьку гадюку
б'ють великою палицею.

Ручна гадюка дичавіє в лісі.

Чи страшна беззуба гадюка?

* *
*

Скільки б не милася ворона,
її пір'я не стане білим.

°

Вороні й уві сні
ввижається помийною ямою.

°

Зозулиних пташенят
навіть ворона висидить.

°

Для воронячого гнізда
гарбуз золотими квітами цвіте.

°

І вороненя любе своїй матері.

°

Навіть ворона клює слона,
що загруз у болоті.

°

Обіцяла ворона допомогти,
та прилетіла красти.

°

Навіть у Гангу скупавшись,
не стане ворона лебідкою.

Яка користь від зажерливої ворони?

°

Не буває білих ворон.

°

Папуга повторює те, що чує.

°

Хоч би як високо злетів горобець,
орлом не стане.

°

Птаха відстанню не злякаєш.
Розумний птах, а на полові піймався.

°

Маленька пташка,
та довгий хвіст має.

°

Навіть голодний птах
не клюватиме отруйних ягід.

°

Кажан — не птах.

°

Кажани живуть зграями.

°

Кажан усякий плід їстиме.

Кажан і в темряві бачить.

Коли щурів багато,
нір вони не риють.

Наступила жаба на тінь слона.

Жаба по воду не ходить.

Жабу вабить вода, а п'явку — кров.

Мурашки самі на цукор лізуть.

Мурашка по собі вибирає ношу.

Мурашки навіть камінь сточують,
перебігаючи по ньому.

На новий глечик
мухи не злітаються.

У мухи отрута — в голові,
у скорпіона — у хвості.

Мухи ласі на мед.

І комаха має свою п'ядь.

Світлячки не розженуть темряви.

Світлячки удень не світяться.

Куди дітися черв'яку з багна?

Де бджоли, там і мед.

Якщо кожен камінь
стане богом, кого ж тоді
шанувати?

Коли захворів на віспу,
молись їй богині.

Шанувальник Шіви
вважає себе вищим за всіх.

Праведний той, хто живе за вєдами¹.

Навіть Махадева² не відає,
де випаде дощ.

Хто почав постити,
той не питає, чому рис.

Вода в глечику — звичайна вода,
а в купелі — свята.

¹ Вєди — давньоіндійські священні писання.
² Махадева — великий бог, одне з імен бога Шіви.

Ідол завбільшки з гору,
а йому несуть маленьку квітку.

Хоч і все волосся випаде,
та обличчя святістю не засяє.

На шиї священне намисто,
а в серці — підступність.

Навіть від старця-ченця
буває пожиток.

Віруючий не помилиться.

Чи ждатиме молодий місяць,
коли прийде брахман?

Чи означає прихід брахмана
появу молодого місяця?

Немає старших над брахманами.

Укус скорпіона
не замовляють гадючим заклинанням.

Люди не ідеальні:
вони хвалять навіть брахмана,
який зарізав корову¹

Скрізь серед брахманів
є недоторкані і брахмани
серед недоторканих.

Як не знайдеш кішку,
яка б не хлебтала молока,
так не зустрінеш і брахмана,
який би не брав підношення.

* * *

У храмової кішки ворогів немає.

Храмова кішка богів не боїться.

Кішка живиться в храмі,
та богів все одно не шанує.

¹ Зарізати корову — найстрашніший гріх для брахмана.

Пес не відас,
в який піст з якої миски їсти.

Хто не був тобі любий за життя,
той і після нового народження
милим не стане.

Простуй хоч до Бенареса¹
а дороги на небо не побачиш.

Де священний вогонь не горить,
там збираються злі дүхи.

Чортова допомога гірше біди.

Коли чорт веселиться — погано,
коли плаче — теж не на добро.

Без Всевишнього ніщо
не ворухнеться.

Не жертвуй богів, який осліпив тебе.

¹ Бенарес — найсвятіше місто в Індії.

Бесідував із святим,
а грішити не перестав.

Усім храмам кланяється,
а хліба не має.

Ставок і храм завжди по сусідству.

Скняри ченці мешкають
біля священних джерел.

Ото диво: у аскета —
і раптом постіль.

Аскетові жінка ні до чого.

Хіба злякається відьма кота,
коли вона слонів глитає?

У храмове свято обідай у брахмана,
а спати йди в монастир.

Віра дарує волю і виводить людину
за межі смерті.

Без благословення
немає дороги на той світ,
без грошей немає дороги
на цьому світі.

Маленька помилка може звести
нанівець і десять мільйонів подвигів
пустельника.

Чужі гріхи помітити легко,
зате важко — власні.

Коли багатий б'є бідного,
бог покарає багатого.

Хто засіває землю,
той справжній віруючий.

Немає нічого потворнішого,
ніж задовольняти
свою плоть чужою.

Живіть дружно,
як мед з молоком

Уникай сварок, живи обачливо.

Усе в житті сприймай спокійно,
не радіючи і не сумуючи.

Не бажай недосяжного.

Не сумуй за неминучим.

Не мрій про незабутнє.

Ввічливим будь навіть з жебраком.

Не роби іншому того,
що було б неприємним тобі.

Не роби того, від чого страждатимеш
на смертному одрі.

Не роби того, чого не слід робити.

Не відкладай того, що слід зробити.

Набагато краще виконувати
хоч с'як-так свій обов'язок,
ніж гарно — чужий.

Виконуй свій обов'язок,
не думаючи про наслідки.

Не марнуй часу.

Гати греблю до повені.

Збудував оселю — в ній і живи.

* *

*

І найменше діло добре обдумай.

Перед тим, як міряти ставок,
змірай мотузок.

Не обдумавши, не берись за діло.

Обміркуй діло до сходу сонця.

Спочатку дізнайся,
чи глибоко, а тоді топись.

Не дістав дна — пливи.

Зірвався вітер — кидай якір.

Не примножуй пліток.

Перш ніж судити інших,
подивися на себе.

Навіть дурня не принижуй.

Розпитай про всі дороги,
бо, може, доведеться котроюсь
пройти.

Будь непохитний у горі.

Спину розтирай, та не поспуй шкіру.

Глистів женуть гірчицею,
а гадюк з нори — окропом.

Їж у міру — і будеш здоровий.

Знай міру в їжі —
і завжди будеш ситий.

Не будь перебірливий у їжі.

Не шкодуй дріжджів —
і печиво буде пухке.

Чекав, поки звариться, —
почекай, поки прохолоне.

Постоли носи по нозі,
а плату бери по роботі.

Не викидай дрантя,
поки не купиш нове сарі.

Навіть коли на тобі саме дрантя,
тримай його в чистоті.

Коли жердиною не дістав,
то рукою й не старайся.

Хоч і велика лампа,
а без сірника не засвітиш.

Чи ж побуваєш водночас
у двох місцях?

Ночуй там, де застала ніч.

Не зазіхай на сусідське добро.

Живи за статками.

Ліквідуй борги, вогонь і хвороби,
бо вони здатні збільшуватися.

Милостиню подавай нужденному,
а дочку віддавай у порядну сім'ю.

В ноги кланяйся тільки тому,
кого поважася.

Не знайся з гадюкою.

Коли сховався, на тісноту не нарікай.

* *
*

Не рушай в дорогу самотою.

Не хвалися силою.

Не піддавайся пристрастям.

Не приховуй таланту.

Про добро дбай, а життя бережи.

Коли не звуть — у гості не йдуть.

Коли не впевнений — не поспішай.

Простуй, як кінь під раджею.

Не грай ні в кості, ні в карти.

Не переймай поганого
навіть від батьків.

Не поспішай заходити
в безлюдне село.

Знай міру і тоді,
коли допомагаєш іншим.

Не вичерпуй криницю до дна.

Не паси худобу в густій траві.

Не рятуй з вогню скорпіона,
бо вжалить.

Ніколи не затівай воїн.

Не здавайся ворогам.

Не тримайся надто близько
царя й жінки, бо згориш.

Хвали жінку після того,
як відшуміла її молодість.

Ніколи не хвали синів.

Не кидай камінь у багнюку,
бо себе заляпасеш.

Не кидай камінь у бджолиний рій.

Поліз до меду — оближи пальці.

Спочатку навчися танцювати вдома,
а тоді танцюй на людях.

Хоч і сказав звідки ти,
та не поспішай називати своє ім'я.

Не питай камфору у торговця сіллю.

* *
*

Радіє, як віслук торбі із зерном.

Радіє, наче скарб знайшов.

Говорить,
як камінням горіхи збивас.

Дивиться, як собака,
що прогавив білку.

Дивиться, наче кобра.

Дивиться,
як ведмідь на молодий місяць.

Сліпає очима, як сова на мурашник.

Погас, як світлячок на сонці.

Причаївся, як гадюка в скрині.

Ходить, як буйвол по колу.

Упав, як підрубана пальма.

Снують, як мурашки
у глечик у з-під масла.

Дрижить, як лань у пастці.

Кишать,
немов мурашки в мурашнику.

Носить, наче пухинку вітром.

Обліпили, як мурашки цукор.

Б'ється, як муха в меду.

Витанцює,
наче лялька на мотузочку.

Дзижчить, як муха
в порожньому глечик у.

Скаче, як коник на вогонь.

Сурмить, наче слон.

Висить, немов кажан.

Зрослися, як ніготь з пальцем.

Щез, як роса на сонці.

Попав, як жаба в пащу гадюці.

Розкошує,
як мавпа в дресирувальника.

Прийшовся до ладу,
мов кришка до глечика.

Потрібний, як вуздечка віслюку.

Бережи, як зіницю ока.

* *

*

Як голодний тигр в отарі.

Як сліпий без ціпка.

Як сліпонароджений,
що раптово прозрів.

Як деревний жук у пустелі.

Немов птах без крил.

Як жмут трави, що його несе хвиля.

Як та лілія, що в болоті цвіте.

Наче молода ліана без опори.

Наче дерево без кореня.

Як зірки довкола місяця.

Ніби золотий дощ заструменів.

Як сливова кісточка в океані.

Наче сім хмар вогнем вибухнули.

Неначе олень у тенетах.

Як корабель на міліні.

Наче головешку
у воду занурив.

Як магніт з голкою.

Невчасно, як ота злива.

Далеко, як парії до брахмана.

Неначе милостиня жебракові.

Як одна кішка на двох собак.

Як собаці горіх.

Неначе пес на місяць гавкає.

Як вінок мавпі.

Як гнида на лисині.

Як двоголова гадюка.

ЗМІСТ

- Передне слово.
5 Віталій Фурніка
10 У кожного роду свої звичаї
16 Сонце зійде — увесь світ засяє
26 У праці — краса людини
41 Душа — не вода,
глибину її не зміряєш
51 Немає оселі без родинного вогнища
70 Надійний друг — утіха в житті
75 Мудреця ні горе,
ні радість не збентежать
92 Знання — також багатство
121 Правда з добром дружить
137 Колесо життя крутиться —
журбу змінює радість
149 У палаці не чути, як плаче бідняк
167 Одне слово збагатить,
друге — розорить
174 Я теж зів'яну з часом, як билина
182 Будь мужнім за будь-яких обставин
187 Слону ні дощ, ні сонце не страшні
208 Якщо кожен камінь стане богом,
кого ж тоді шанувати?
215 Живіть дружно, як мед з молоком

Литературно-
художественное издание

Серия «Мудрость народная»
основана в 1969 году

Сборник пятьдесят первый

ТАМИЛЬСКИЕ ПОСЛОВИЦЫ
И ПОГОВОРКИ

Составление
В. В. Фурники и Б. В. Хоменко

Перевод с тамильского
В. В. Фурники и Б. В. Хоменко

Киев, издательство
художественной литературы
«Дніпро»

На украинском языке

Художес. оформления В. С. Митченка
Художний редактор В. С. Войтович
Технічний редактор О. М. Грищенко
Коректори Т. В. Грузинська, Т. І. Когляр

ИБ № 4839

Здано до складання 17.07.90.

Підписано до друку 18.12.90.

Формат 70 × 108¹/₆₄.

Папір друкарський № 1.

Гарнітура Балтика.

Друк офсетний

Умовн. друк. арк. 5,075.

Умовн. фарбовідб. 10,5.

Обл.-вид. арк. 3,25.

Тираж 50 000 пр.

Зам. 0—218.

Ціна 1 крб. 20 к.

Видавництво

художньої літератури

«Дніпро».

252601, Київ-МСП,

вул. Володимирська, 42.

Київська

книжкова фабрика

«Жовтень».

254655, МСП, Київ-53,

вул. Артема, 25.

